

CONTRIBUCIÓ DE JOSEP IBÀÑEZ I SENSERRICH
A LA DIFUSIÓ I A LA REIVINDICACIÓ DEL CATALÀ
DURANT EL FRANQUISME A LA PREMSA:
LA PRIMERA ETAPA (1966-1967) DE LA SECCIÓ
«ACLARIMENTS LINGÜÍSTICS», DE *TELE/ESTEL*¹

Daniel CASALS I MARTORELL
Universitat Autònoma de Barcelona
Neus FAURA I PUJOL
Universitat Autònoma de Barcelona

0. INTRODUCCIÓ I OBJECTIUS

M'ha interessat molt tot el que m'exposeu, i comprenc bé la vostra posició davant dels problemes que la secció d'«Aclariments lingüístics» us planteja. Us he de dir —i amb molt de gust— que la trobo doctrinalment ben duita i d'un to molt adequat a la tasca divulgadora que us proposeu [...].

No cal dir que, si creieu que us puc ésser útil en algun cas a consultar, podeu demanar la meua modesta opinió i us la donaré amb molt de gust, i si no us puc resoldre el dubte, us ho confessaré tot seguit o faré una reconulta als meus companys posant-hi tot l'interès perquè la contestin tan prest com sigui possible. El que interessa és que la vostra secció d'«Aclariments lingüístics» rutlli, perquè hi feu una tasca ben útil.

El filòleg menorquí Francesc de Borja Moll va adreçar aquestes paraules, per carta, a Josep Ibàñez i Senserrich² el 4 de maig de 1967, en un intercanvi epistolar a propòsit de la

1. Agraïm a Mònica i Roger Ibàñez i Dalmau, fills de Josep Ibàñez Senserrich, la informació i la documentació que ens han proporcionat, les quals han estat molt útils per a l'elaboració d'aquesta recerca. Així mateix, donem les gràcies a Albert Jané, membre de la Secció Filològica de l'IEC, per les dades que ens ha facilitat sobre Josep Ibàñez i sobre els «Aclariments lingüístics», i també per les observacions que ha fet a una primera versió d'aquest article. Agraïm també a Josep Moran, membre de la Secció Filològica de l'IEC i professor de la Universitat de Barcelona, les informacions que ens ha fet arribar. Regraciem a Pere Ysàs, catedràtic d'història contemporània de la UAB, que hagi llegit aquest treball i que ens hagi orientat sobre la seva publicació.

2. Hem escrit *Senserrich* (amb *e*) a tot l'article, perquè és la forma que consta als documents oficials de Josep Ibàñez, malgrat que els articles de la columna estudiada figurin signats amb una *a* (*Sen-*

secció «Aclariments lingüístics», publicada al setmanari *Tele/estel* entre els anys 1966 i 1970. D'aquestes afirmacions, en podem subratllar la valoració positiva de Moll, membre de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, a la feina divulgativa d'Ibàñez, concretament en (1) els temes i el to amb què els tractava, (2) el seguiment de la normativa i (3) la bona recepció que aquests «Aclariments» van rebre de la intel·lectualitat i de la societat catalana en general.

Aquesta carta forma part de l'epistolari de la família Ibàñez Dalmau, al qual han tingut accés els autors d'aquest article, juntament amb altra documentació escrita i gràfica inèdita de caràcter privat o públic. Així mateix, hem pogut consultar un fitxer sonor autobiogràfic, enregistrat pel mateix Josep Ibàñez i Senserrich. Aquesta nova documentació ha permès de fer avenços significatius en dos fronts de la recerca sobre aquesta secció i sobre Josep Ibàñez i Senserrich, als quals vam aproximar-nos, germinalment, en un primer treball (Casals / Faura, 2012: 45-54): d'una banda, en el coneixement de la primera etapa de la secció «Aclariments lingüístics» (1966-1967) i, de l'altra, en la reconstrucció biogràfica de la figura de Josep Ibàñez.

Amb la nova motivació suara exposada, l'objectiu d'aquest article és estudiar aquest episodi històric, la seixantena llarga d'articles que aquest autor va publicar a *Tele/estel* dins la primera etapa de l'espai «Aclariments lingüístics», desenvolupada entre 1966 i 1967. Josep Ibàñez i Senserrich va redactar contribucions per a aquesta secció des del número 1 (del 22 de juliol de 1966), fins al número 67 (del 27 d'octubre de 1967), excepció feta del 60 (del 8 de setembre de 1967), del 62 (del 22 de setembre de 1967), del 64 (del 6 d'octubre de 1967) i del 66 (del 20 d'octubre de 1967). I, en el número 72 (de l'1 de desembre de 1967), encara hi va inserir aquesta nota de comiat:

Ibàñez i Senserrich s'acomiada

Durant més de seixanta setmanes he tingut el gust de comunicar-me amb els lectors de *Tele/estel* a través d'aquesta Secció. I m'agrada pensar que tot i les meves manifestes deficiències potser he aconseguit amb això d'aportar un petit gra de sorra a la nostra tasca col·lectiva de redreçament.

Ara, altres obligacions, professionals i per ara indefugibles, em priven de continuar aquest contacte. Em dol per mi, no pas pel setmanari ni pels seus lectors, ja que em consta que aquests hi surten guanyant, amb el canvi, gràcies al superior domini que de les qüestions lingüístiques té el meu amic Albert Jané, que ha accedit a substituir-me.

Moltes gràcies a tots aquells que han tingut l'atenció de llegir els meus treballs i especialment als lectors que m'han honorat amb les seves consultes, suggeriments i crítiques.

Josep IBÀÑEZ I SENSARRICH

Efectivament, Albert Jané va continuar els «Aclariments lingüístics» fins a la desaparició d'aquest setmanari, el 1970. Aquesta segona etapa de la secció va tractar el mateix tipus de continguts que va caracteritzar l'etapa d'Ibàñez i Senserrich, tot i que va donar com a resultat una amplitud i una variació de temes tractats molt més gran que la del pri-

sarrich). D'altra banda, Albert Jané testimonia que Josep Ibàñez va justificar, en una ocasió, l'accent greu en la forma del seu primer cognom (*Ibàñez*).

mer autor, com a conseqüència natural d'una col·laboració més dilatada en el setmanari. Els articles que Jané va publicar a «Aclariments lingüístics» es van recopilar, prologats per Joan Oliver, en tres volums homònims de l'Editorial Barcino l'any 1973.³ El primer conté els escrits dedicats a aspectes generals, i a qüestions d'ortografia i de morfologia. El segon recull textos que Jané va dedicar a la sintaxi, i el tercer s'ocupa també de qüestions de sintaxi i de lèxic, a més d'incloure respostes als lectors. Pel que fa a la primera etapa, Albert Jané recorda que Ibàñez va proposar a Joan Agut que l'Editorial Barcanova en publicqués el recull, per bé que aquest projecte no va reeixir.

Aquest treball, doncs, reposarà en els dos eixos esmentats: el primer, en la reconstrucció biogràfica de la trajectòria personal i professional de Josep Ibàñez i Senserrich, centrada, això sí, en la seva contribució a la resistència de la llengua catalana; i la segona, en l'estudi de la primera etapa dels «Aclariments lingüístics» que Ibàñez va publicar a *Tele/estel*. En aquest segon eix, s'hi analitzaran els continguts dels articles, la relació de la columna i del seu autor amb l'autoritat normativa del català (IEC) i la recepció que va tenir aquesta secció dedicada a la divulgació de la llengua catalana.

Amb aquest nou objectiu, aquest article s'estructura en cinc parts. La primera contextualitza la investigació situant-la en la tradició de difondre la normativa de la llengua catalana des dels mitjans de comunicació. La segona part s'ocupa de dibuixar el context històric i cultural que va emmarcar l'aparició de *Tele/estel* i de subratllar els trets que donen relleu a aquest setmanari. Ja en el bloc pròpiament de recerca, la tercera part assaja una aproximació biogràfica a la trajectòria de Josep Ibàñez i Senserrich, de qui encara no ha estat estudiada l'obra lingüística. La quarta part, nuclear d'aquest treball, se centra en l'estudi de la columna «Aclariments lingüístics» que aquest autor va publicar a *Tele/estel* durant el primer any llarg de vida d'aquesta publicació (1966-1967), d'acord amb tres eixos: (4.1) el contingut de la secció, (4.2) la relació del seu autor amb l'Institut d'Estudis Catalans i (4.3) la recepció d'aquesta columna entre els lectors i els experts en llengua. La cinquena i darrera part presenta les conclusions que es deriven d'aquesta recerca.

1. APROXIMACIÓ A LA DIFUSIÓ DEL CATALÀ NORMATIU ALS MITJANS DE COMUNICACIÓ DURANT EL SEGLE XX

L'Institut d'Estudis Catalans va publicar el gruix del corpus normatiu de la llengua catalana durant el primer terç del segle xx. Des d'aleshores, la premsa, primer, i també la ràdio i la televisió van proposar-se l'objectiu de divulgar la normativa del català per mitjà d'espais com el que motiva aquest article. I aquest tret s'ha mantingut constant al llarg del segle xx. En la segona i tercera dècades d'aquella centúria, Pompeu Fabra va elaborar la secció «Converses filològiques», inserida al diari *La Publicitat* (1919-1928). Pel que fa a la radiodifusió, que va arribar a Catalunya l'any 1924, també es registra aquesta tradició, que bàsicament arrenca de les «Converses del Míliu», de Ràdio Barcelona (1934-1935).

3. Jané, Albert (1973): *Aclariments lingüístics*. 3 volums. Barcelona: Editorial Barcino «Col·lecció Popular Barcino» 225, 226 i 227.

Durant el franquisme, la difusió de la normativa per mitjà d'aquestes intervencions mediàtiques va ser una manifestació més de la resistència cultural i lingüística. En són exemple les «Lecciones de catalán para todos» (1969-75), publicades a *El Correo Catalán* (Casals, 2008), i el «Curs de català» (1969), de Miquel Arimany, emès per Ràdio Barcelona, entre molts d'altres. Joan Solà (1977: 180-190) esmenta el cas de Josep Munté a *Tele/Expres*, al costat dels «Aclariments lingüístics» d'Ibàñez (1966-1967) i de Jané (1967-1970) a *Tele/estel*. Ja en democràcia, ha continuat havent-hi una atenció a la difusió de la llengua catalana per part dels diaris, de la ràdio i de la televisió. El mateix Joan Solà va escriure articles regularment per al *Diari de Barcelona*, per a *El Món* i per a l'*Avui*.⁴ I, actualment, Albert Pla ha continuat aquesta tradició des de les pàgines dels diaris *Avui* i *Ara*.

Cal tenir en compte que aquests espais de divulgació de la llengua han adaptat la forma, el contingut i l'objectiu de difusió als condicionaments de les etapes històriques en què s'han publicat, fins al punt que, en les èpoques més adverses com el franquisme, es podia arribar a fer un curs de català en castellà en un diari publicat en aquesta llengua, com ara *El Correo Catalán* (Casals, 2008).

2. UN INTENT DE RECUPERACIÓ DEL CATALÀ PER A L'ESPAI PÚBLIC: TELE/ESTEL (1966-1970)

A Catalunya, durant la dècada dels seixanta es van produir una sèrie de fets de naturalesa diversa que anaven encaminats a reivindicar la recuperació cultural i lingüística catalana. El 1960 es va començar a demanar l'ensenyament de la llengua catalana a les escoles en els diferents nivells educatius, i aquest objectiu es va fer present durant tota la dècada amb el suport de diferents associacions i institucions. Un any més tard, el 1961, es va fundar Òmnium Cultural, que va fer seva aquesta reivindicació. Durant aquest decenni, es va consolidar un conjunt de publicacions periòdiques en català com *Serra d'Or*, *Cavall Fort*, *Oriflama* i *Presència*, i va augmentar considerablement el nombre de llibres publicats en català, tant d'autors catalans com d'altres llengües. Ho van afavorir la creació d'editorials com Edicions 62 i el fet que es van autoritzar les traduccions al català, i també la posada en marxa, l'any 1965, de la *Gran Enciclopèdia Catalana*. Així mateix, en l'àmbit musical, es va constituir el grup «Els setze jutges», com a inici del fenomen de la Nova Cançó (Molinero / Ysàs, 1998: 52-53), i els cantants Salomé i Raimon van guanyar el Festival de la Cançó del Mediterrani (1963) amb la cançó «Se'n va anar», gràcies al suport d'un públic sensibilitzat per la recuperació cultural.

L'any 1966 hi va haver una novetat legislativa que va modificar la rigidesa imposada als diaris per la Llei de premsa i impremta de 1938. Parlem ara de la Llei 14/1966, de 18 de

4. Els articles de Joan Solà a la premsa han estat recollits en volums com *La llengua, una convenció dialèctica* (1993, Columna), *Parlem-ne: converses lingüístiques* (1999, Proa), *Ensenyar la llengua* (2003, Empúries) i *Plantem cara: defensa de la llengua, defensa de la terra* (2009, La Magrana).

març, de premsa i impremta (coneguda també per «Llei Fraga»), que, entre d'altres mesures, substituïa la censura prèvia per la consulta voluntària. Aquesta nova norma traspassava als directors dels diaris el pes de la responsabilitat del que s'escrivia a les seves pàgines. El marc polític en el qual s'inseria la nova llei va aplanar el camí perquè poguessin aparèixer espais escrits en català en publicacions impreses en castellà (per exemple, *El Correo Catalán* i *Tele-eXpres*) i també una publicació en català, com ara *Tele/estel*. Abans d'aquesta norma —i també després— mai no es van abandonar les estratègies per a aprofitar les oportunitats de fer present el català a les publicacions esmentades.

Tele/estel era la primera publicació periòdica d'actualitat sorgida de l'activisme laic editada totalment en català després de la Guerra civil, i va aparèixer en el context de la promulgació de l'esmentada Llei de premsa i impremta del 1966. Publicada per l'editora de *Tele/eXpres*, va sortir el 22 de juliol de 1966 gràcies a l'autorització que el ministre Manuel Fraga Iribarne va atorgar als periodistes Ignasi Agustí i Carles Sentís. En aquell marc legislatiu, les autoritats governatives autoritzaven la sortida de publicacions que tinguessin «un caràcter selectiu o minoritari» i eren prohibides o no autoritzades «les de gran abast» (Figueres, 1994: 103). La gestació de *Tele/estel* cal buscar-la en el projecte del diari *Tele/eXpres*, aparegut el 14 de setembre de 1964. Aquella novetat editorial havia previst incloure un suplement escrit en català que no va ser autoritzat i que havia de dirigir Celestí Martí i Farreras, amic d'infantesa de l'empresari Jaume Castells.

En aquella època eren permanents les ingerències del govern en el sector de la premsa i alhora les seves imposicions. En el cas particular de *Tele/eXpres*, aquests fets van provocar el relleu d'Andreu Avel·lí Artís i Tomàs “Sempronio” com a primer director d'aquest rotatiu (Faulí, 1987: 21; Guillamet, 1994: 199-200) i la seva substitució per Ignasi Agustí. Durant el seu mandat, el dia 12 de maig de 1966, va aparèixer a *Tele/eXpres*, «a la secció habitual del director de la pàgina 3», un article seu («La procesión política») en què criticava una manifestació de sacerdots a Barcelona que protestaven pel maltractament d'un estudiant per part de la policia franquista (Faulí 1987: 12). En transcrivim alguns fragments:

La causa del insólito espectáculo era la pretensión que los clérigos tenían de entregar un papel en Jefatura Superior de Policía, en el que argumentaban a favor de un estudiante de ingeniería llamado Joaquín Boix Lluch. La pretensión nos parece legítima, lo que resulta discutible es el procedimiento empleado para llevarla a cabo.

[...]

En muy pocas ocasiones hemos visto juntos a ochenta clérigos, y nos extrañó que se reunieran para semejante tumultuosa y política función.

[...]

Los ochenta curas escandalizaron no solamente a la policía que, naturalmente, estaba al tanto en la calle, sino a todos los que en aquellos momentos presenciaron la increíble manifestación, que ponía en entredicho la ejemplaridad de la sotana y todo lo que ella representa para la gente en este país.

Arran d'aquests fets, hi va haver una campanya contra aquest diari i Agustí va ser obligat a dimitir el setembre d'aquell mateix any (Faulí, 1987: 13). El va substituir Carles Sentís, que va romandre en aquest càrrec fins al 1968.

La revista *Tele/estel* es va publicar entre el 22 de juliol del 1966 i el 19 de juny del 1970, amb algunes interrupcions.⁵ Va ser dirigida en un primer període pel mateix Sempronio i durant l'etapa final per Celestí Martí Farreras, per bé que nominalment el primer continuava essent-ne el director (Faulí, 1987: 16, 20-21). Entre els seus col·laboradors van destacar-hi Avel·lí Artís-Gener, Antoni Maria Badia i Margarit, Josep Maria Cadena, Pere Calders, Àngel Casas, Pere Català Roca, Antoni Comas, Josep Faulí, Joan Fuster, el mateix Josep Ibàñez i Senserrich, Albert Jané, Josep Maria Lladó, Oriol Martorell, Josep Miracle, Jaume Miravittles, Terenci Moix, Manuel de Pedrolo, Jaume Picas, Baltasar Porcel, Rafael Prades, Mercè Rodoreda, Tomàs Roig i Llop, Robert Sala-drigas, Octavi Saltor, Joan Triadú i Josep Vallverdú, entre molts d'altres.

Des del primer número, *Tele/estel* va publicar la secció «Aclariments lingüístics», que va mantenir fins a la desaparició d'aquest rotatiu (1966-1970). De fet, l'any 1964, Delfí Dalmau —sogre de Josep Ibàñez— havia rebut l'encàrrec de fer aquesta secció per a una nova publicació en català, probablement per al suplement projectat per a *TeleleXpres*, esmentat abans. Dalmau havia de dur a terme aquesta tasca en col·laboració amb Josep Ibàñez i Senserrich, tal com reconeix en una carta del 8 d'abril de 1967 adreçada a Francesc de Borja Moll:

La Secció d'«Aclariments lingüístics» fou encarregada en principi al meu sogre, Delfí Dalmau, i ell em proposà de repartir-nos aquesta feina. No em va costar gens d'acceptar, aleshores, perquè comptava amb la seva censura autoritzada.

Els «Aclariments lingüístics» van aparèixer a *Tele/estel*, el 22 de juliol de 1966, amb l'objectiu bàsic de difondre diverses qüestions de la normativa de la llengua catalana i de reivindicar-ne l'ús públic. En aquella estrena, la columna contenia tres parts, cap de les quals no estava signada. La primera era una nota de l'editor, que, d'una banda, anunciava la publicació d'un text enviat per Delfí Dalmau dos anys abans i, de l'altra, donava una breu notícia biogràfica d'aquest esperantista. La segona part era la motivació de la columna, que naixia amb la intenció de contribuir a «parlar correctament». I la tercera era la primera lliçó anunciada, titulada «L'accent». Probablement, Dalmau havia redactat aquell text per al projecte fallit de suplement de *Tele-eXpres*. A partir del segon número, Josep Ibàñez i Senserrich es va fer càrrec dels «Aclariments lingüístics» durant la primera etapa d'aquesta secció (1966-1967) a *Tele/estel*, que, com una de les novetats, incorporava respostes a consultes dels lectors.

3. L'AUTOR DE LA PRIMERA ETAPA DELS «ACLARIMENTS LINGÜÍSTICS» (1966-1967): JOSEP IBÀÑEZ I SENSERRICH

Josep Ibàñez i Senserrich va néixer a Barcelona el 24 de juliol de l'any 1929 i hi va morir el 9 d'agost de 2004. Va fer estudis mercantils i es va especialitzar en l'àmbit de

5. La sortida es va interrompre entre el 20 de juny i el 26 de setembre de 1969.

l'administració d'empreses i la informàtica (Jané, 2005: 38). Va ocupar diferents llocs de responsabilitat en empreses privades i públiques, entre les quals hi ha la IBM (International Business Machines) i la Generalitat de Catalunya. En aquesta institució, el 25 de febrer de 1982 va ser nomenat director general de Serveis d'Informàtica del Departament de la Presidència,⁶ càrrec que va exercir fins al 21 de juliol de 1983, quan va cessar-ne a petició pròpia.⁷

Paral·lelament a les seves dedicacions professionals, des de la seva joventut Josep Ibàñez es va implicar en diferents iniciatives cíviques de caràcter catalanista. El seu objectiu durant els temps difícils de la dictadura va ser treballar perquè «no es perdés ni la llengua ni la consciència nacional». En les seves paraules, «la simple activitat en el terreny cultural esdevenia, en aquell context, una activitat política, subjecta a una estreta vigilància». Va col·laborar en diferents actes reivindicatius i prohibits durant la dictadura franquista i, més concretament, va ser testimoni dels fets del Palau de la Música, el 19 de maig de 1960.

També Ibàñez es va sentir atret per l'activisme cultural en general. En aquest sentit, va ser un dels fundadors del local musical La Cova del Drac i en va ser membre del Consell d'Administració, juntament amb Ermengol Passola, Josep Maria Espinàs, Josep Lluís Vilaseca, Francesc Cabana i, durant algun temps, Joan Maria Vallvé i Ramon Folch. Així mateix, va col·laborar amb l'editora de discos en català Concèntric (1964-1973), fundada pel mateix Passola i per Josep Maria Espinàs.

Josep Ibàñez també va ser membre del Consell Social de la Universitat Politècnica de Catalunya i membre del Patronat de la Fundació Cavall Fort. L'any 1980 va participar en la creació, juntament amb Ermengol Passola, Josep Tremoleda i Joan Triadú, de l'Associació d'Amics de Joan Ballester. L'any 1981, va traduir al català l'obra *L'escola de slalom amb Ingemar Stenmark*, de l'Escola Sueca d'Esquí, amb textos d'Anders Eriksson i Mauritz Lindström. L'any 1989 la Fundació Jaume I li va atorgar el Premi a l'Actuació Cívica.

La llengua catalana va ser la dedicació central d'Ibàñez, cosa que, en part, cal atribuir a la influència del seu sogre, el destacat lingüista, pedagog i esperantista Delfí Dalmau (1891-1965). En aquest sentit, Josep Ibàñez va col·laborar amb l'Institut Belpost d'ensenyament per correspondència, dirigit pel mateix Dalmau. A més, Albert Jané recorda que, durant el curs 1957-1958, un grup de joves interessats per la llengua, en el qual hi havia Josep Ibàñez i Senserrich, Maria Eugènia Dalmau i ell mateix, van assistir a unes classes de català, i d'altres matèries, impartides per Joan Triadú. El gener de 1962, Ibàñez va obtenir el grau mitjà —el més alt que s'atorgava— de professor català en la primera convocatòria dels exàmens de la Junta Assessoradora per als Estudis de Català (JAEC), creada per Òmnium Cultural i la Secció Filològica de l'IEC (Jané, 2005: 38). A partir d'alesho-

6. Decret 36/1982, de 25 de febrer, pel qual es nomena el senyor Josep Ibàñez i Senserrich director general de Serveis d'Informàtica del Departament de la Presidència (DOGC núm. 206, 10 de març de 1982).

7. Decret 315/1983, de 21 de juliol, de cessament del senyor Josep Ibàñez i Senserrich com a director general dels Serveis d'Informàtica del Departament de la Presidència (DOGC núm. 349, de 29 de juliol de 1983).

res, Josep Ibàñez va passar a formar part del col·lectiu de professors de català, reduït en aquell moment, però que s'aniria ampliant progressivament amb les successives convocatòries. Va elaborar el manual *Signe* (1961), formant part d'un equip integrat també per Maria Eugènia Dalmau —que després seria la seva esposa—, Enric Gual i Albert Jané. I va impartir classes de llengua a l'Agrupació Excursionista Catalunya.

Josep Ibàñez va incorporar-se, com a col·laborador de Joan Triadú, a la direcció de la Junta Assessoradora per als Estudis de Català (JAEC) i també de la Delegació d'Ensenyament del Català (DEC). Va participar en l'equip de mestres de català coordinats per Joan Triadú amb l'objectiu d'unir la feina que en aquest sentit duïen a terme la Benèfica Minerva, l'abat Escarré i l'entorn de Jaume Vicens i Vives (Faulí, 2005: 64). La JAEC va encarregar a Josep Ibàñez, i a altres mestres de català, que impartís cursos per correspondència (Faulí, 2005: 62).

Entre 1972 i 1985, va ser membre de la Junta Directiva d'Òmnium Cultural, en representació dels professors de català (Jané, 2009). L'any 1979 Òmnium Cultural li va encarregar que negociés la integració de Tradicions i Costums, una delegació funcional d'Òmnium Cultural «dedicada a la conservació i celebració de tradicions populars catalanes» (Faulí, 2005: 84). Juntament amb Cendrós, Mas, Millàs i Panyella, l'any 1980 Josep Ibàñez i Senserrich va formar part de la comissió que havia de reestructurar aquesta entitat, arran del creixement que havia experimentat (Faulí, 2005: 59-60). De fet, Lluís Carulla havia formulat la demanda que Òmnium creés la figura del gerent, càrrec per al qual diversos socis havien pensat en Josep Ibàñez, segons Faulí (2005: 60 i nota 6). Des d'Òmnium Cultural va conèixer Jordi Pujol, que li va demanar —com diu el mateix Ibàñez—, «com si jo fos una mena de comissari polític», de reforçar o vigilar els òrgans directius que ell ajudava des de Banca Catalana, com la *Gran Enciclopèdia Catalana* (segona etapa), l'Escola Horitzó, etc.

Al costat d'aquestes facetes, és destacable també la contribució d'Ibàñez a difondre la normativa de la llengua catalana, obra de Pompeu Fabra i de l'Institut d'Estudis Catalans, i a reivindicar-ne l'oficialitat i la presència pública des dels mitjans de comunicació, com ho posa de manifest una de seves aportacions més reeixides, per bé que no l'única: la primera etapa de la secció «Aclariments lingüístics», inserida al setmanari *Tele/estel* entre els anys 1966 i 1967.

4. ANÀLISI DEL CONTINGUT DE LA SECCIÓ «ACLARIMENTS LINGÜÍSTICS»

De l'anàlisi de les 62 contribucions que Josep Ibàñez i Senserrich va escriure per a la columna «Aclariments lingüístics», en destaquen tres aspectes: (1) el contingut temàtic, (2) la relació amb l'Institut d'Estudis Catalans i (3) la recepció d'aquesta columna entre la intel·lectualitat catalana i els lectors de *Tele/estel*.

4.1. TEMES

El contingut d'aquesta secció abraçava temes de dos grans conjunts: d'una banda, l'exposició de la gramàtica i de l'ortografia normatives i, ocasionalment, d'aspectes històrics i geolingüístics, i, de l'altra, la reivindicació de l'ús públic de la llengua catalana.

4.1.1. Exposició de la gramàtica i de l'ortografia normatives

Els «Aclariments lingüístics» que Josep Ibàñez va elaborar es van ocupar, sobretot, de qüestions gramaticals, de fonètica, de morfologia, de sintaxi i de lèxic, i també d'ortografia, sempre des del punt de vista normatiu i amb una finalitat didàctica. En alguna ocasió, però, també va parlar de la variació geogràfica. Els textos sobre gramàtica van tractar, per exemple, aquests temes de fonètica: l'accent (1⁸), l'apòstrof (7, 18 i 35), el vocalisme àton (21), les fricatives i les africades palatals (20), el desplaçament de l'accent (28), la vocal final (41) i la essa sorda i la essa sonora (42). A la pàgina 94, reproduïm el text en què, entre d'altres qüestions (cf. l'apartat 4.3.), parlava d'aquest darrer aspecte.

Pel que fa a la morfologia nominal, els indefinits *gens, res, massa, prou i força* (5), els possessius (19), el gènere (22), el nombre (23), els plurals de mots acabats en *-sc* i *-ig* (40) i els adjectius invariables (44) són casos tractats durant la primera etapa dels «Aclariments lingüístics». Així mateix, les desinències de la 2a i de la 3a conjugació dels verbs no incoatius (11) són un exemple de les qüestions de morfologia verbal.

Quant a les qüestions de sintaxi catalana, Ibàñez va tractar, entre altres temes, els verbs *estar* i *ésser* amb complements de lloc (3), la negació (4), el canvi i caiguda de preposició (6), el pronom feble *hi* (15 i 39), l'ús de la forma anafòrica *el mateix* en comptes de *en* (17), la supressió errònia de la conjunció *que* (21), les conjuncions causals (37) i la preposició *a* davant del complement directe (49). A la pàgina 95, el lector pot veure la columna dedicada a aquest darrer aspecte.

Quant als articles referits al lèxic, Josep Ibàñez va ocupar-se de temes com les interferències del castellà (25, 33 i 34), d'expressions construïdes amb el verb *fer* (12) i de termes específics de l'àmbit de la cuina (24). A aquestes qüestions gramaticals, s'hi han d'afegir encara les que Josep Ibàñez va tractar del camp de l'ortografia, com ara l'accentuació gràfica errònia d'alguns mots (26), els accents diacrítics (27 i 28) i la dièresi (31), entre d'altres.

El model de llengua difós per la secció «Aclariments lingüístics» durant l'etapa de Josep Ibàñez i Senserrich tenia com a trets significatius la subjecció a la normativa i l'adequació a registres literaris, d'acord amb la tendència de l'època en què es va publicar. Així, donava preferència a *ésser* en lloc de *ser*, a *llur* i *llurs* en comptes de *el seu* i *els seus*, als plurals en *-igs* (*desigs*) i *-scs* (*discs*) en comptes de *-jos* (*desitjos*) i *-scos* (*discos*), per exemple.

Les pautes gramaticals exposades per Ibàñez es basaven en la varietat normativa en la modalitat central. Als textos hi havia poques referències a trets lingüístics dels altres

8. Les xifres que consten entre parèntesis indiquen el número del setmanari, seguint una ordenació cronològica, dins de la secció «Aclariments lingüístics».

Aclariments lingüístics

L'HIVERN, A LA TOSA; L'ESTIU, A TOSSA

HEM comentat en altres treballs, de passada, el desgavell morfològic, ortogràfic i fonètic que la sistemàtica ignorància de la llengua catalana per part dels Organismes corresponents, ha produït en els topònims de la nostra terra.

Omplirem probablement moltes pàgines si ens dedicàvem a recollir les denominacions inadmissibles però oficialment i aлегrement establertes atreu de la nostra geografia. No ens cal fer-ho, però, perquè sortosament existeixen, publicades i a l'abast de tothom, les llistes gairebé exhaustives de les denominacions correctes (Vegeu principalment el *Nomenclàtor de pobles i poblats de Catalunya*, Editorial Aedos, retint al Principat, i l'apèndix a l'obra del doctor Joan Corominas El que s'ha de saber de la Llengua Catalana que inclou, a més, gairebé tots els municipis de València, Illes Balears, comarques catalanes d'Aragó i comarques catalanes de França — Biblioteca Raitx, Editorial Moll).

Nosaltres intentarem només, en aquest i en altres treballs futurs, aclarir alguns punts generals i casos concrets d'ús molt corrent en els quals s'observa desorientació.

I recollint el suggeriment que ja fa dies ens féu el senyor Carles Riera, de Barcelona, comencem per ocupar-nos de la Tosa (d'Alp) i de Tossa (de Mar). Copiem del nostre comunicant:

«La paraula *tosa*, corrent en els topònims pirinencs, designa una part de muntanya sense vegetació, en oposició a la part de bosc. És la forma femenina de *tos* (llatí *stomus*) que ha originat cognoms com *Tos*, *Toset*, *Tuset*, *Tosell*, *Tusell*, sinònims de *Caib*, *Calbet*, *Calbell*. També un altre cognom: *Serratosa* que vol dir precisament serra pelada. El que passa és que la gent confon aquesta Tosa amb la Tossa de Mar, que vol dir una cosa ben diferent. Aquesta és sinònim de penyal, cimel, etc., i prové del llatí *stossas* que vol dir testà. D'aquí *tossat* equivalent a *caparrut*».

Resumint: la Tosa «d'hiverna» (Al Pirineu), s'ha d'escriure i pronunciar amb una sola *essa*: la Tosa d'Alp. La Tossa «d'estiu» (a la Costa Brava) s'ha d'escriure i pronunciar amb dues *esses*: Tossa de Mar. Remarquem que la primera va amb l'article definit i la segona no.

Això ens mena a tractar d'una altra qüestió de topònims: són en gran nombre els noms propis de municipis catalans que, tenint llur origen en noms comuns, conserven l'article definit que acompanya aquests últims. És inacceptable la supressió oficials que hom ha fet d'aquests articles. Heus ací la llista d'alguns dels noms de localitats que cal escriure amb l'article corresponent:

- | | |
|----------------------|---------------------------|
| El Masnou | L'Hospitalet de Llobregat |
| El Prat de Llobregat | El Papiol |
| L'Armentera | El Pla de Cabra |
| El Pont d'Armentera | El Pla del Penedès |
| L'Arboç | El Vendrell |
| Vilanova i la Geltrú | Les Borges Blanques |
| L'Albiol | L'Aleixar |

Us agradaria de rebre TELE/ESTEL a casa vostra?
Ompliu aquest butlletí, retalleu-lo i trameteu-lo al carrer Aragó, 390
Barcelona - 13

BUTLLETÍ DE SUBSCRIPCIÓ

El senyor
que viu
carrer número

Desitja subscriure's a TELE/ESTEL per un semestre.
any.
Pagament per gir postal, xec, transferència, reembossament

..... de 196
Signatura

Preus de subscripció: per a Espanya, Andorra, Portugal, Filipines, Marroc i Amèrica (excepte EE. UU. i Puerto Rico) Semestre 205 ptes. - Any 400 ptes.
Altres països Semestre 255 ptes. - Any 500 ptes.

- L'Argentera
- La Selva del Camp
- La Figuera de Falset
- La Pobla de Lillet
- La Vilella Baixa
- La Morera de Montsant
- L'Ametlla de Mar
- El Brull
- Les Lloses
- La Llacina
- L'Espluga Calba
- Els Prats de Rei
- Els Torms
- El Posa

- Les Borges del Camp
- L'Espluga de Francolí
- El Masroig
- El Molar
- La Palma d'Ebre
- La Vilella Alta
- El Perelló
- L'Esquirol
- El Bruc
- La Molsosa
- L'Albagés
- La Pobla de Cervolés
- Les Avellanès
- etc.

Remarquem, però, que aquest article només s'ha d'escriure en majúscula quan sigui a començament de frase. En altres posicions, cal escriure'l en minúscula:

- | | |
|-------------------------|-------------------------------------|
| Anirem a la Molina | i no: «Anirem a La Molina» |
| — visitarem l'Aleixar | i no: «... visitarem L'Aleixar» |
| — ens quedarem al Brull | i no: «... ens quedarem a El Brull» |

Per altra banda, sabem que el mot Sant s'escriu en català amb T final. Doncs cal escriure-la sempre. I si bé al Principat és muda quan el mot següent comença en consonant, no ho és quan aquest comença en vocal:

- | Escriurem | Pronunciarem |
|--------------|--------------|
| Sant Andreu | Santandreu |
| Sant Esteve | Santesteve |
| Sant Adrià | Santadrià |
| Sant Iscle | Santiscle |
| Sant Antoni | Santantoni |
| Sant Aniol | Santaniol |
| Sant Hilari | Santilari |
| Sant Agustí | Santagusti |
| Sant Hipòlit | Santipolít |

RESPOSTES:

Senyor J. Tugas, Mollet: El diccionari normatiu registra tots dos mots: *niada* i *niuada*, amb el mateix sentit. Personalment, nosaltres preferim *niuada* que, per descomptat, no és cap arcaisme. També hi figuren *aguila* i *àliga*. El diccionari presenta *aguila* com a forma principal; res no s'oposa, però, a l'ús del mot *àliga*.

J. IBÁÑEZ I SENSARRICH

SERVEI - OFICIAL

Dodge-Dart
simca 1000






J. SANTACREU S.A.
Concessionari Oficial de Barreiros per a Dodge i Simca a Barcelona i Hospitalet

OFICINES CENTRALS
Venda, exposició i lliurament
VIA AUGUSTA, 36-38
Tel. 227 15 60

TALLERS
Tarragona, 147-149 Tel. 223 30 44
Ronda Sant Pau, 29-31 Tel. 241 03 41

COMPRA-VENDA
VIA AUGUSTA, 36-38 Tel. 227 15 60

**PAGUEM MILLOR EL SEU COTXE EN US
MINIMS PAGAMENTS INICIALS
INTERESSOS MINIMS
IMMILLORABLE ASSISTENCIA TECNICA**

Si us interessa el SIMCA 1000
o el DODGE DART

retalleu i envieu aquest cupó a J. SANTACREU, S. A. VIA AUGUSTA, 38

Nom
Adreça

Aclariments lingüístics

MIRAVA LA CADIRA MIRAVA LA SOFIA

EN el camp de la gramàtica, els complements verbals són uns elements d'allò més isofonètic, i això no obstant, hi ha persones a qui agafa mal de cap només de sentir-se parlar. Nosaltres creiem que aquesta mala premsa dels complements verbals és totalment injustificada.

Per demostrar-ho, avui presentarem als nostres lectors, segurs que no ens en faran cap retret, el més important dels complements verbals: el complement acusatiu o directe.

Fugim de les definicions i anem de dir als exemples:

Hem vist una pel·lícula molt bona.
El noi embruta les parets.
La nina estripsa els papers.

Nosaltres podem capgirar aquestes oracions, sense canviar-ne el sentit, així:

Una pel·lícula molt bona ha estat vista per nosaltres.
Les parets són embrutades pel noi.
Els papers són estripats per la nina.

Doncs, bé: sempre que ens sigui possible de capgirar la frase d'aquesta manera, vol dir que est trobem en presència d'un complement acusatiu. Els complements acusatius d'aquests exemples són, respectivament:

la cosa vista: una pel·lícula molt bona
la cosa embrutada: les parets
la cosa estripada: els papers



L'ASSORTIMENT MÉS EXTENS EN
JOIERIA • RELLOTGERIA • PLATERIA

EL REGULADOR BAGUÉS

LLISTES DE BODA Amb la garantia d'un segle d'experiència

Rambla de las Flors, 105 - Carme, 1 - Tel. 222 29 13 - BARCELONA

És una prova fàcil, que no deixa pensar cap complement que no sigui acusatiu. Proveu, si no, de capgirar anàlogament les frases:

En Joaquim se dedica a la fotografia
Avui he escrit a la senyoreta Rita.

«És possible de dir, sense alterar el correcte sentit de la frase, que ella fotografia és dedicada», o que ella senyoreta Rita ha estat escrita? No; no és possible. Doncs, senyal que el complement de la fotografia i la senyoreta Rita no són acusatius.

Ata que ja coneixem el complement acusatiu o directe (i que nos perdin els lectors que ja el coneixien), podem parlar d'una falta que es comet sovint en català. La llengua castellana presenta forja sovint la preposició a situada entre el verb i el complement acusatiu:

aHe «viciu a la hermanas
aNo «conozco a nadie
a«Espera a mi secretario
«Llamad a las niñas, que ya es tarde.

Aquestes construccions serien incorrectes en català, ja que fora d'un nombre molt reduït de casos especials que veurém més avall, nosaltres no hem d'introduir mai el complement acusatiu amb la preposició a. Cal dir:

He vist la teva germana (i no: «aa la seva...)
No coneix ningú (i no: «no coneix aa ningú).
Espero el meu secretari (i no: «a la meu secretari).
Crideu les nenes, que ja és tard (i no: «aa la nenes).
Hem trobat uns trossos nous (i no: «aa uns trossos...)
El públic esbronzava l'arbitre (i no: «aa l'arbitre).

Quedem, doncs, que com a regla general en català no hem d'emprar la preposició a davant els complements acusatius. Les úniques excepcions són: a) Quan el complement acusatiu és un pronom personal fort: «Això ens afecta, tant a tu com a mi»; b) Quan la dèdua clàrred de la frase exigeix que separem el subjecte del complement acusatiu: «Els miraven l'un a l'altre».

RESPOSTES:

Senyor M. Rodríguez, Barcelonès: Allò que en castellà anomenem «arpenitencia metálica», ho hem sentit anomenar en català, amb molt d'encert, **basiniers metálics**.

Mossèn Lluís Florit i mossèn Martí Amagot, Banyoles: Curriament el català, com totes les llengües parlades en un territori d'extensió important, té varietat fonètica, absolutament respectable. Però, és evident que no es pot tenir una norma ortogràfica especial per a cada diferència o matís local. A l'hora d'establir les normes ortogràfiques d'ús general, necessàriament úniques, els gramàtics no tenen altre remei que escollir una sola de les diverses pronunciacions. Això ha passat a Catalunya i a molts d'altres països. En el cas concret de l'accentuació de vocals (è, é, ó, o), únic punt una mica divergent de la vostra fonètica, posats a haver de triar, hom es va basar, efectivament, en la pronunciació de Barcelona. I això no té res de sorprenent, ja que entrem Barcelona un punt de confluència de gent originària de totes les terres catalanes, la fonètica del seu llenguatge es pot considerar en certa manera com una síntesi de la general. Som enemics convençuts de tota mena de centralisme però, comprem que per a resoldre determinades qüestions convenga a tots plegats d'atèntir-se a allò que passava al centre, centre indiscutible, a més de l'activitat cultural. La vostra suposició que la fonètica barcelonina és més influïda pel castellà que la gironina no era fonamentada fa cinquanta anys, quan es van aprovar les normes ortogràfiques, ni creiem que ha sigut ara quan els anemics més declarats de la nostra llengua, la televisió i el cinema en castellà, arriben igualment a tot arreu. I aquesta suposició, a més, queda destruïda amb l'exemple que vosaltres mateixos ens proposeu: a Girona pronuncieu *experiència, paciència i molèstia* (amb è oberta). La e tancada és idèntica a l'única e castellana; la e oberta no existeix en català. Per altra banda, val més no fer gaire cas dels tòpics de sobretaula: això que sa Girona és on es parla millor el català, sempre ens ha semblat força difícil de demostrar. Això no vol dir que l'aportació que les comarques gironines han fet a la llengua literària no hagi estat valuosíssima i fins i tot determinant. Però voler establir primàcies quasi a la puresa del llenguatge ens sembla, francament, un joc d'infants. A tot arreu el parlem prou bé, o prou malament, segons com us ho mireu.

J. IBÀÑEZ I SENSERRICH



SOL O AMB GEL SELZ

BE NEGRE COLA GIN, ETC.

Sempre sera un
BE NEGRE
el gust nostre

J. IBÀÑEZ I SENSERRICH

MOCADORS SANPONS

NOVETATS PRÒPIES PER A TURISME

TELÈFON 222 72 92
BARCELONA

grans glectes del català. No obstant això, l'autor dels «Aclariments lingüístics» va dedicar un text a explicar quins territoris formen part del domini lingüístic i també va fer referències, per bé que poques, a trets de dialectes i de subdialectes del català. En aquest sentit, Ibàñez havia arribat a consultar qüestions de caràcter històric i dialectal a Francesc de Borja Moll, que va arribar a fer puntualitzacions, en la carta abans esmentada, a una resposta que Ibàñez havia enviat a un lector de *Tele/estel*.

Aclariments lingüístics

MENJAR - MANXAR METGES - METXES

La majoria de persones no catalanes que s'estableixen a Catalunya, i sobretot els fills d'aquestes persones, segueixen el camí normal d'integració: aprenen la nostra llengua. És el que passa a tot el món, per necessitat natural, quan hom s'installa en una terra on es parla una llengua diferent de la pròpia. I encara que a casa nostra aquesta necessitat natural sembli actualment afectada per circumstàncies perturbadores, també es registra aquest fet lògic, és la mínima prova de respecte que es pot donar a canvi de l'acolliment incondicional al si de la nova comunitat. L'actitud contrària és pròpia de mentalitats colonialistes, avui justificadament desacreditades.

Val a dir que els nostres immigrants d'avui dia no troben el camí tan planer com caldria: manca d'escola autòctona, absència pràcticament total de la llengua en els mitjans massius de difusió i, també, l'actitud estúpida i menteforta d'alguns catalans reconeixents. Això fa que molts immigrants o fills d'immigrants, quan no desisteixen del seu bon intent inicial, quedin instal·lats en defectes de llenguatge i sobretot de pronunciació, que altrament haurien superat fàcilment.

Aquest cas s'esdevé molt sovint amb aquells sons propis de català que no existeixen en la llengua castellana, com són els de les lletres *x* (*tx*) i *ç* (tot) de què avui ens volem ocupar amb l'esperança de poder ajudar els catalans de fa poc, que ens costa que abundin entre els nostres lectors.

La lletra *X* té tres sons diferents en català:

1.— Equivalent a *CS*, pràcticament igual que la *x* de la paraula castellana «*máximo*»:

oxit, éxit, explosió, pròxim

2.— Equivalent a *ÇZ*, semblant a l'anterior però no igual:

èxercit, exercici, exemple, executar

3.— El so anomenat *seix*, equivalent a la *ch* francesa (*schambres*), a la *sh* anglesa (*ashiters*), a la *sch* alemanya (*Schule*) i que no existeix en castellà. Aquest és el so més característic de la nostra lletra *x* i el trobem:

— al principi de paraula i darrera consonant:

xales, Xims, xocolats, marxar, urxiu, clexxa, sarkxa, pauxa

— després del diftong *au* i de la vocal *i*:

sauxa, rauxa, guixa, mixeta

— darrera una altra vocal, en el qual cas es representa per la combinació *IX*, encara que la *i* no sigui pronunciada:

baix, raixa, reixa, peix, néixer, coixa, cuixa, graix

Per altra banda, el so que en català tenen la *J*, davant *A*, *O*, *U* i la *G* davant *E*, i (exactament equivalent al dels mots francesos «*jambons*» i «*Genèves*») tampoc no existeix en castellà:

jardi, menjar, rajolt, luny, gener, mengem, Girona, mengi

D'aquests dos sons, estranys al castellà, el segon (Jaume, Gener) és el més allunyat de la fonètica castellana. El primer (baixa) és més o menys parent de la *ch* castellana i, per tant, de pronunciació més fàcil per als castellanoparlants. Això porta moltes d'aquestes persones a prescindir totalment del so *JG* i a pronunciar-ho tot amb el so de *TXIX*. Per indistinctes raons canvien les nostres combinacions *TJ* i *TG* en *TX*. En surt un parlar *exavas* d'alto més desgradat a les oïdes catalanes i en el qual abunden mots com:

«xardi»	en lloc de	jardi
«boixas»	» » »	boja
«xutxes»	» » »	lutge
«puixas»	» » »	puja
«piuixas»	» » »	piuja
etc.		

A més, com que el parlar *exavas* segueix les nostres lleis de la vocal neutra i pronuncia igual, per tant, totes les *E* i *A* àtones (encara que amb una tendència errònia a conversió en *o* i *u* en canvi), res que s'assembla a basisc que es tracta, probablement, d'un dialectalisme d'ús molt local. Final d'escritura així mateix, sense accent; la *s* i la *l* formen un diftong decreixent i com es tracta d'un mot agut acabat en consonant no s'accentua. La descomposició en síl·labes del mot canvió és *en-mi-di-la* i davant la *o* no forma diftong en català, llevat del cas en què la *i* actua com a consonant (*io-de*). No entem d'acord que al mot bell no tingui cap ús en la llengua parlada: és viu a molts indrets i, sobretot, ens sembla haver-lo sentit en el llenguatge corrent de les Balears. La fonètica del mot, la dictarà l'ús local.

Tinguen doncs present, amics catalans de fa poc, que no és igual:

menjar	(empassar-se els aliments) que
manxar	(fer vent amb una manxa)
metge	(doctor en medicina) que
metxa	(per a encendre)

Cal entrenar-se a pronunciar correctament la *J* i la *G* en català, tal com ho farieu si poder ho feu) a classe de francès.

RESPOSTES:

Senyor J. M. Bergadà, L'Hospitalet: El mot general per a l'acció d'emetre lladrucs als gossos és *ladrar*. Al Diccionari Fabra trobem altres sinònims, com *borlar*, *clapir*, i *jappon*. No hi veiem, en canvi, res que s'assembla a *baixic* que es tracta, probablement, d'un dialectalisme d'ús molt local. Final d'escritura així mateix, sense accent; la *s* i la *l* formen un diftong decreixent i com es tracta d'un mot agut acabat en consonant no s'accentua. La descomposició en síl·labes del mot canvió és *en-mi-di-la* i davant la *o* no forma diftong en català, llevat del cas en què la *i* actua com a consonant (*io-de*). No entem d'acord que al mot bell no tingui cap ús en la llengua parlada: és viu a molts indrets i, sobretot, ens sembla haver-lo sentit en el llenguatge corrent de les Balears. La fonètica del mot, la dictarà l'ús local.

Senyor Gabriel Bas, Tarragona: Gràcies pel teu suggeriment sobre l'ús de *glacé* en lloc del mot *scabets* (de gel). El treu s'assembla a *baixic* que es tracta, probablement, d'un dialectalisme d'ús molt local. Final d'escritura així mateix, sense accent; la *s* i la *l* formen un diftong decreixent i com es tracta d'un mot agut acabat en consonant no s'accentua. La descomposició en síl·labes del mot canvió és *en-mi-di-la* i davant la *o* no forma diftong en català, llevat del cas en què la *i* actua com a consonant (*io-de*). No entem d'acord que al mot bell no tingui cap ús en la llengua parlada: és viu a molts indrets i, sobretot, ens sembla haver-lo sentit en el llenguatge corrent de les Balears. La fonètica del mot, la dictarà l'ús local.

Senyor M. F. G. Llaugà: El vostre poble és un poble de Catalunya. I en català, i el seu nom s'escriu *Llaugà*. L'ús de qualsevol altra forma escrita, a Catalunya, és una manca de consideració envers la nostra llengua. Per altra banda, els noms geogràfics d'ús no universal no tenen traducció.

J. IBÁÑEZ I SENSARRICH

Josep Ibàñez va mantenir un to divulgatiu en tots els articles. El títol mateix defugia, sempre que podia, la formulació explícita del tema i estava enunciat d'una manera atractiva amb l'objectiu de captar el lector. Aquest títol, que podia ser tant una oració com un fragment, complia la funció de reclam i incloïa el fenomen de què parlava. N'és un exemple lligat a l'actualitat musical catalana d'aquell moment el text «Diguem no» (= la negació), que aprofitava l'èxit i el poder simbòlic de la cançó homònima de Raimon. Altres casos com aquest són «Pel pèl que té no s'afaita» (= els accents diacrítics); «La Núria es canviïa mentre la Glòria estudiïa» (= la síl·laba tònica del present d'indicatiu dels verbs acabats en *-iar*); «Els avantatges de la calor» (= el gènere dels substantius); «Els discs ens fan tornar boigs» (= el plural de mots acabats en *-sc* i *-ig*); «Els nens són bufons i els monos són al parc» (= alguns castellanismes); «No abuseu ni de l'alcohol ni dels gerundis» (= el gerundi de posterioritat en català), i «Mirava la cadira, mirava la Sofia» (= la preposició *a* davant el complement directe referit a una persona).

En els articles que va escriure per als «Aclariments lingüístics», Josep Ibàñez va adoptar, en general, un estil didàctic, prescriptiu i valoratiu. Els textos són didàctics perquè contenen explicacions concises i clares, amb una profusió d'exemples, generalment ben destacats tipogràficament, tal com fa en el número 20, dedicat a l'ensordiment erroni de les fricatives i de les africades (p. 96).

En algunes ocasions, Josep Ibàñez recorria al sistema de pregunta i resposta per a aclarir l'ús d'una norma al lector. És el cas del text que parla de l'accentuació gràfica en català: (p. 98)

El segon tret que caracteritza aquests articles és que, en general, estaven redactats d'una manera prescriptiva amb perífrasis d'obligació o imperatius, que comminaven a l'ús de les solucions normatives: «Mai no hem de caure en l'incorrecte “el mateix” (17); Cal entrenar-se a pronunciar correctament la *j* i la *g* en català (20); ...les oracions subordinades d'aquest tipus han d'anar sempre unides a la principal mitjançant la conjunció “que” (21); ...recordeu si us plau que l'expressió **cap d'any** (el primer dia de l'any) és més genuïna que “fi d'any”... (23); ...un altre verb que no convé deixar rovellar és **menar...** (25); ...**seran, vindran, Raimon, Ramon, algun** s'han d'escriure sense accent (26); Quedem, doncs, que, com a regla general, no hem d'emprar en català la preposició **a** davant els complements acusatius» (49), etc.

En alguns casos, els criteris d'Ibàñez van més enllà de la normativa i afecten l'estil de la redacció:

Escriviu sempre en català, però amb senzillesa. De preferència, amb frases curtes. Davant del dubte, escriviu les frases tal com les dieu: us equivocareu menys vegades. No intenteu passar a nivells superiors d'estil i complexitat fins que us hàgiu fet molts tips, però allò que es diu tips, de llegir en català. (21)

La tercera característica dels articles d'Ibàñez és que són valoratius. Recorre a expressions que inclouen el seu judici particular sobre l'ús d'una forma lingüística o d'una altra: «aviciats per la sintaxi castellana (15), idioma corrupte (17), expressions totalment dolentes (20), indubtablement incorrectes (22), aquí, per desgràcia, el mal ús és ja més sovintejat (22), denominació improcedent (23), Arribar a pluralitzar el mot Nadal [...] ens sembla una aberració que no podem comprendre ni en les mentalitats més inconscients o

Al·lucinations Linguístiques

vindran en Ramon i en Raimon i no portaran accent

AVUI mirarem d'ajudar un consultant amable que diu que es fa un embolic amb això dels accents.

El tema de l'accentuació gràfica té dos aspectes principals:

1. Quins mots cal accentuar?
2. Quins accents s'han d'utilitzar?

L'espai no ens permetrà avui altra cosa que parlar breument de la primera d'aquelles qüestions que, com veurem, no presenta cap dificultat.

Tot consisteix a retenir les facilíssimes dotze terminacions següents, que nosaltres anomenarem **terminacions clau** i que són:

Les cinc vocals	a, e, i, o, u
Les cinc vocals, seguides d'una S:	as, es, is, os, us
Les vocals E, I, seguides d'una N:	en, in

Després, convé de recordar tres cotes que ens van ensenyar a l'escola primària:

- 1.ª Que tota paraula de més d'una síl·laba, en té una (tònica), que és pronunciada amb més intensitat que les altres (àtones).
- 2.ª Que un diftong és la reunió de dues vocals pronunciades en una sola emissió de veu, és a dir, en una mateixa síl·laba.
- 3.ª Que tant en català com en castellà els mots es classifiquen, segons un tinguin la síl·laba tònica, en **esdrúixols**, **plans** i **aguts**.

APLEGUEU-VOS A



can Melich

Celebreu aquí els vostres banquets, reunions, festes i compromisos socials. Carta selectíssima. Ambient estíctic.

RESTAURANT - SALÓ DE TE - BALL

A un pas de Barcelona.
SANT JUST DESVERN
Perfecta senyalització a la carretera.

Són **esdrúixols** els mots que tenen la síl·laba tònica a l'antepenúltima posició: ger-MA-ni-ca

Són **plans** els que la tenen a la penúltima: ger-MA-na

Són **aguts** els que la tenen a l'última: ger-MA

I ara ja podem contestar rodoriament aquesta pregunta:

QUINS MOTS CAL ACCENTUAR GRÀFICAMENT?

- Tots els esdrúixols: germànica, mecànica, època, his-tò-ri-a, física, àrea, an-gu-ni-a, hiperbole, es-glé-si-a.
- Els plans que no acaben en cap de les dotze terminacions clau i tots els que acaben en diftong: àrab, proleg, débil, capítol, baríton, príncep, di-guis-sio, exàmens.

No s'accentuen, doncs, mots com **germanu**, **maestre**, **cantaves**, **ciut**, **examen**, perquè tot essent plans acaben precisament en alguna de les dotze terminacions clau. Remarqueu la diferència entre **examen** (sense accent, perquè acaba en **en**) i **exàmens** (amb accent, perquè no acaba ni en **ni** ni en cap de les altres onze terminacions clau).

- Els aguts que acaben precisament en alguna d'aquelles dotze terminacions; llevat dels que acaben en diftong: **germà** matalàs, **francès**, **compreu**, **jardí**, **vernis**, **carbó**, **arros**, **oportú**, **abús**.

No s'accentuen, doncs, mots com **ramat**, **paret**, **paralel**, **despit**, **vestir**, **xicot**, **amor**, **algun**, perquè tot essent plans no acaben en cap de les terminacions clau. Tampoc no accentuem, per exemple, **gripau**, **reoi** i **codofau**, perquè acaben en diftong.

Aquestes normes s'assemblen força a les de l'ortografia castellana. Remarqueu, però, una diferència molt important i que fa cometre molts d'errors: en català no s'accentuen les paraules agudes acabades en **an**, **on** i **un**. Per tant, els mots com:

seran, vindran, Raimon, Ramon, algun

s'han d'escriure sempre sense accent.

Resten encara alguns punts a tractar sobre l'accentuació, dels quals nosaltres ocuparem en pròxims treballs.

RESPOSTES:

Senyors F. Nobell, Barcelona, i R. Mora, Sabadell: Agrairis de les vostres respectives comunicacions i prenem nota que el mot **abusir** (com diu el senyor Nobell) o **bulsir** (com diu el senyor Mora), no és d'un ús tan estricte i local com pensàvem. De les dues formes, sembla que **abusir** és la més regular, potser emprantada etimològicament amb el mot francès **abusier**.

Senyor P. Aliés, Valles: **Pertot** i **arreu** són mots sinònims, encara que **arreu** té, a més, altres sentits. No obstant això, és admesa la locució adverbial **per tot arreu**, molt arrelada i tradicional. La forma **per tot** es pot presentar en multitud d'altres casos (per tot el que has fet, per tot allò que penso, etc.) però no en aquella locució. En altres mots: davant la paraula **arreu** cal escriure **per tot** (junt) i no **per tot** (separat).

Senyor R. Riera, Barcelona: Els mots acabats en **SC**, com **disc**, poden fer el plural de dues maneres, totes dues correctes: en aquest cas **són discs** i **discos**. La forma regular del subjuntiu present del verb **ésser** és **sigui**. Els escriptors valencians empenen la forma **sigu**, d'un normal al seu territori. Sia és una forma arcaica, només admesa en frases tradicionals que ens han pervingut invariables a través del temps, com així sia.

Senyor F. Sabrià, Manresa: Ens preguntem com cal anomenar la celebració de l'aniversari del naixement d'un infant. Si la forma natural no us fa el pes, podeu dir-ne precisament així: **aniversari**. Si ha de servir de títol, serà **el·l'aniversari**. És exactament allò que en castellà s'anomena **cumpleaños**.

Centre Galleg de Barcelona: Em han plagut moltíssim el catàleg de publicacions en llengua gallega i la felicitació de Nadal que ens heu volgut fer arribar i us agraim les precisions que ens feu sobre la distinció entre les llengües gallega i portuguesa.

J. IBÀÑEZ I SENSARRICH

més donades al servilisme idiomàtic (23), Hem comentat en altres treballs, de passada, el desgavell morfològic, ortogràfic i fonètic que la sistemàtica ignorància de la llengua catalana per part dels Organismes corresponents, ha produït en la toponímia de la nostra terra» (42), etc.

Tot i que el gruix dels articles d'Ibàñez està dedicat a l'exposició de la normativa de la llengua catalana, hi ha alguns altres textos centrats en altres temàtiques com ara el do-

Aclariments Linguístics

ON, COM I QUI PARLA CATALÀ

ENS ha semblat que a molts dels nostres lectors, que potser a l'escola han estat informats de coses tan fonamentals per a ells com la població, territori i idioma del regne de Burundi, de la república de Botswana o de l'emirat de Bahrein, no els faria res d'aprendre ara, per primera vegada, algunes dades relatives al propi país i a la pròpia llengua:

ON ES PARLA CATALÀ?

Dins l'Estat Espanyol:

Catalunya, menys la Vall d'Aran.
País Valencià, zona oriental.
Illes Balears

Zona llarga i estreta a la part oriental del actuals límits administratius de la Regió Aragonesa.



Dins l'Estat Francès:

Comarques de *Roselló, Vallespir, Conflent, Capcir i Cerdanya* (administrativament anomenades Departement des Pyrenées Orientales).

Dins l'Estat Italià:

Ciutat de l'Alguer, a l'illa de Sardenya.

Al Principat d'Andorra:

Tot el país, on és l'idioma oficial.

L'extensió territorial total és d'uns 36.000 km², superior a la de cinc estats europeus: Dinamarca, Suïssa, Holanda, Bèlgica i Albània.

QUANTES PERSONES PARLEN CATALÀ?

Segons estadístiques de l'any 1930, el total de catalanoparlants era d'uns 5.018.000, repartits així:

Principat	2.785.000
País Valencià	1.545.000
Illes Balears	366.000
Catalunya francesa	220.000
Catalunya aragonesa	84.000
Alguer	12.000
Andorra	6.000

El total actual s'estima en uns 6.000.000. És una xifra superior a la de la població de set estats europeus: Suïssa, Finlàndia, Dinamarca, Irlanda, Noruega, Albània i Islandia.

COM ES PARLA EL CATALÀ?

Comparat amb altres llengües germanes, com el castellà i l'italià, el català es parla amb una notable uniformitat. Un valencià d'Elx, per exemple, té normalment poquíssimes dificultats a comprendre i fer-se comprendre amb els habitants de Perpinyà, sense recórrer en absolut al francès. Hem tingut sovintjades ocasions de comprovar-ho personalment. Pel que fa a la llengua escrita, les diferències són encara més petites. Com diu Joan Coromines, professor a la Universitat de Xicagó, «aduc en els escriptors més dialectalitzants, el lector més atent i més ben informat es veu sovint obligat a llegir moltes desenes de ratlles abans no s'adona de l'origen regional de l'autor».

Tal com indica el mapa, avui es poden distingir cinc grans variants o dialectes principals:

Català oriental
Català occidental
Valencià
Balear
Rosellonès

Intentem de resumir breument les característiques diferencials més importants d'aquestes cinc variants:

● En els dialectes orientals (parlar de Barcelona), balear i rosellonès les *a* i *e* àtones tenen sempre el so intermedi de vocal neutra (Pronuncien exactament *cova* i *cove*, *cabra* i *cabre*, *taulada* i *teulada*).

El balear, a més, pronuncia també amb vocal neutra algunes *e* i tòniques (pèsol, pronunciat aproximadament *paesol*).

L'occidental i el valencià, en canvi, no tenen el so de vocal neutra: la *a* i la *e* hi tenen sempre el seu so clar.

● L'oriental, el rosellonès i part del balear (Menorca i Eivissa), pronuncien amb *u* totes les *o* àtones (*Roqueta* pronunciat «ruqueta»).

A l'occidental, al valencià i al balear de Mallorca, en canvi, la *o* conserva sempre el seu so clar.

● En els dialectes orientals, occidental, balear i rosellonès, són mudes les *r* finals dels infinitius i d'alguns altres mots (*patir*, pronunciat «patí», clar, pronunciat «clà»).

En el balear són mudes pràcticament totes les *r* finals (*mar* pronunciat «mà», *amor* pronunciat «amò», *particular* pronunciat «particula»).

El valencià és diferencial dels altres per pronunciar tota *r* final.

● En l'oriental, l'occidental i el rosellonès és muda la *i* final dels mots acabats en *ant* i *ent* (*cant* pronunciat «can», *valent* pronunciat «valen»).

El valencià i el balear fan sonar tota *i* final, encara que sigui la de mots acabats en *ant* i *ent*.

● A part d'aquestes particularitats fonètiques, hi ha una característica morfològica que permet d'identificar clarament cada un dels cinc dialectes: es tracta de la desinència amb *oué* formen, respectivament, la primera persona del singular del present d'indicatiu dels verbs en *ar*. Prenem com exemples els verbs *plorar* i *estimar* i vegem com forma fonèticament aquest temps cada un dels cinc dialectes:

Occidental	Oriental	Valencià	Rosellonès	Balear
jo ploro	jo ploru	jo plore	jo plori	jo plor
jo estimo	jo estimu	jo estime	jo estimi	jo estim

No cal dir que aquesta breu exposició és esquemàtica. Que les línies que separen els dialectes catalans no són tan definides com les hem pintades al mapa. Que aquests tenen, a més de les esmentades, altres particularitats i que hi ha, encara, subdialectes (ribagorçà, apixat, salat i xipella). Nosaltri, però, no hem pogut pretendre altra cosa que un resum. Ens hi ha ajudat la consulta de les obres següents: *Gramàtica Històrica Catalana*, de Francesc de B. Moll; *Curs Pràctic de Gramàtica Catalana, Grau Superior*, de Jeroni Marvà; *El que s'ha de saber de la llengua catalana*, de Joan Coromines; i *La Llengua Catalana*, d'Albert Jané.

J. IBÀÑEZ I SENSERRICH

mini lingüístic català (p. 99). En aquest escrit, publicat el 24 de febrer de 1967 (32), s'hi inclouen dades de les zones que conformen les terres de parla catalana, el nombre de parlants, les diferents àrees geolectals i els principals trets dels grans dialectes geogràfics del català. A continuació, reproduïm aquest article:

Una segona excepció als articles de gramàtica la constitueix el text titulat «No llemosinem», inserit al número 50, del 30 de juny de 1967. A propòsit del fet que un lector demana l'aclariment del terme *llemosina* referit a la llengua catalana, Josep Ibàñez explica, basant-se en fets històrics, l'origen de la confusió del llemosí amb el català. D'acord amb quatre estudis,⁹ l'autor dels «Aclariments lingüístics» exposa que

Sortosament, els avenços de la filologia permeten de deixar aviat aclarit que una cosa és la llengua d'oc i una altra la llengua catalana. I que si tenen molts punts de contacte també els tenen de divergència. Tants com n'hi pot haver, per exemple, entre el castellà i el portuguès.

D'altra banda, no volem pas menystenir un conjunt reduït d'articles que Ibàñez va dedicar a fer recomanacions bibliogràfiques als lectors. Hi va destinar una sèrie de tres col·laboracions: «Lista de gramàtiques» (45), «Diccionaris a l'abast» (46) i «La torna» (47). La llista esmentada d'obres gramaticals, de les quals s'indica l'any de l'última edició, el nombre de pàgines i el preu, inclou *La conjugació dels verbs en català*, *Ortografia catalana* i *Gramàtica catalana*, de Pompeu Fabra; *Curs pràctic de gramàtica catalana*. *Curs superior*, *Curs pràctic de gramàtica catalana*. *Curs elemental* i *Exercicis de gramàtica catalana*, d'Artur Martorell i Emili Vallès; *Rudiments de gramàtica normativa*, de Francesc de Borja Moll; l'esmentat *Signe*, d'Albert Jané, Enric Gual, Maria Eugènia Dalmau i el mateix Josep Ibàñez; *El català en vint lliçons* i *El català i el castellà comparats*, de Bernat Montsià (pseudònim de Cèsar August Jordana); *Curs pràctic d'ortografia i elements de gramàtica catalana*, de Jaume Busquets; *Escriuiu bé el català*, de Vicenç Codina, i *La conjugació dels verbs en valencià*, de Josep Giner. El tercer article d'aquesta sèrie, «La torna» (47), afegeix referències d'obres gramaticals i ortogràfiques com les *Converses filològiques*, *El català literari* i *Les principals faltes de gramàtica*, de Pompeu Fabra; *Gramàtica catalana*, de Josep Miracle; *L'ortografia catalana* i *El llibre del Mestre*, de Rosa Obradors, i també obres adreçades a castellanoparlants com *El primer curso de catalán*, de Roser Latorre, i *El catalán en dos semanas*, de Miquel Arimany.

L'article «Diccionaris a l'abast» (46) recull una llista d'obres lexicogràfiques. En primer lloc, s'hi inclou el diccionari considerat aleshores normatiu, el *Diccionari general de la llengua catalana* (1932), de Pompeu Fabra. També hi ha obres historicodialectals com el *Diccionari català-valencià-balear*, d'Antoni Maria Alcover i Francesc de Borja Moll; diccionaris bilingües com *Diccionari castellà-català i català-castellà*, de Santiago Albertí; *Diccionari castellà-català i català-castellà*, de Miquel Arimany, en diversos formats; *Vocabulari català-castellà*, d'Eduard Artells; *Diccionari català-castellà i castellà-català*, de Mateu; *Diccionari popular català-castellà i Diccionario popular castellano-catalán*, de Millà; un de quadrilingüe, *Pallas*, *Diccionari català il·lustrat*, d'Emili Vallès;

9. *Qüestió de noms*, de Joan Fuster; *Les llengües europees i Els catalans i l'occitanisme*, de Jordi Ventura, i *Les parles maternes*, de Michel Légris.

ortogràfics, com el *Diccionari ortogràfic abreujat*, de Pompeu Fabra, i també el *Diccionari català general* de Miquel Arimany; a més d'obres centrades en una determinada àrea del domini lingüístic com ara *Vocabulari mallorquí-castellà*, de Francesc de Borja Moll, i *Vocabulari castellà-valencià*, de F. Ferrer. L'article del número 47 hi afegeix el *Diccionari breu castellà-català* i el *català-castellà*, de Miquel Arimany.

4.1.2. Reivindicació de l'ús públic de la llengua

Josep Ibàñez va introduir la reivindicació de l'ús públic del català entre els temes tractats als «Aclariments lingüístics». Aquest fet, que comportava els riscos inherents a la situació de repressió cultural i lingüística que es vivia, va suposar una novetat en relació amb altres seccions sobre gramàtica catalana publicades a la premsa de l'època. De to reivindicatiu, els textos que responen a aquest patró destacaven tant la situació externa en què es trobava el nostre idioma durant la dictadura franquista com les conseqüències d'aquests fets per a l'estructura interna de la llengua.

Pel que fa als fets externs, l'autor dels «Aclariments lingüístics» denunciava la prohibició que hi havia sobre el català en determinats àmbits públics. Així, en l'article «Un aclariment general» (29) destacava que feia

...vint-i-vuit anys que no tenim escola, ni premsa diària, ni cinema (una flor tardana no fa estiu), ni televisió. Que no tenim, doncs, cap dels mitjans realment eficaços d'evolució natural d'una llengua i això en plena allau immigratòria, impossible d'assimilar normalment en aquestes circumstàncies.

Amb el castellà com a única llengua oficial a Catalunya i amb el bandejament del català dels àmbits públics, Josep Ibàñez i Senserrich alertava, en aquest mateix article, de la pressió i la consegüent interferència massiva de la llengua castellana sobre l'estructura de la catalana:

...existeixen impediments a la normal funció desenvolupadora pròpia del poble i que aquest és sotmès a la poderosa pressió d'una altra llengua...

Pel que fa, particularment, a l'àmbit de l'ensenyament, les seves reflexions es van concentrar en l'article titulat eloqüentment «Ensenyar català o ensenyar en català?» (51). Llegim-ne aquest fragment:

Hi ha sens dubte moltes persones que opinen que les escoles de primer ensenyament no s'haurien de limitar a ensenyar català sinó que caldria que, a més, empressin aquesta llengua com a vehicle normal per a tots els aspectes de l'educació dels infants catalans.

[...]

La llengua que parlem és alguna cosa més que una llengua de museu que cal estimar i conservar i ensenyar ara tímidament a les escoles, com aquell qui ensenya sànscrit. És, abans de tot, la llengua natural dels nostres fills en la qual tenen dret a ésser ensenyats fins al nivell que la llengua permet, que, en el cas del català és, com tothom sap, el màxim a què es podria arribar amb qualsevol altra llengua.

És clar que poden existir raons polítiques que obstaculitzin el reconeixement d'aquest dret bàsic i natural. Però això serà un senyal que l'estructura política no és prou perfecta perquè no s'ajusta, com cal, a l'estructura natural del país.

Josep Ibàñez i Senserrich hi reclamava que el català fos la llengua vehicular de tots els nivells de l'ensenyament en els territoris de parla catalana. En el cicle primari, l'autor dels «Aclariments lingüístics» era partidari —tal com diu en un dels articles (29)— d'utilitzar-la també com a vehicular, d'acord amb un informe elaborat per especialistes per encàrrec de Conferència General de la UNESCO, un extracte del qual va ser publicat l'any 1963 per les Edicions d'Aportació Catalana.

A més d'aquests articles dedicats íntegrament a la reivindicació de l'ús públic de la llengua, Josep Ibàñez també inseria molt sovint comentaris en aquest mateix sentit en textos sobre gramàtica, sobretot en els paràgrafs introductoris. La prohibició d'aprendre català a les escoles que va imposar el franquisme era un dels arguments que utilitzava aquest autor per a justificar la situació d'interferència que vivia la llengua catalana a la segona meitat de la dècada dels anys seixanta del segle passat. Vegem-ho a l'article número 54, del 28 de juliol de 1967:

L'ortografia catalana no és, en podeu estar ben segurs, més difícil que les altres. El que passa és que, com sabem, a nosaltres ens han privat d'aprendre-la en el moment adequat, és a dir, a l'escola primària. I després ens han escamotejat sistemàticament tota ocasió d'aprendre-la per costum visual.

A més, Ibàñez, dient que «ens han escamotejat sistemàticament tota ocasió d'aprendre-la per costum visual», denunciava que el català era apartat de la majoria dels usos públics escrits, entre els quals hi havia els llibres de text escolars, la literatura, els mitjans de comunicació i la publicitat, entre molts d'altres.

I en el número 59, d'1 de setembre de 1967, Josep Ibàñez començava l'article dient:

Tenim un amic estranger que, ja fa uns quants mesos, va venir a viure a Barcelona. És culte, de costums honestos i respectuosos amb els altres habitants d'aquest planeta. Com que no es proposava de colonitzar-nos, sinó simplement de viure i de treballar a Catalunya, es va preocupar, ja abans de venir, d'aprendre el català. [...] Només hi ha una qüestió que el desorienta una mica: com que desconeix en detall la nostra trista història interior dels darrers anys, li costa de fer-se càrrec que molts catalans emprem un idioma corrupte, molt menys correcte que el que ell ha après.

En aquest fragment, Josep Ibàñez i Senserrich denunciava el sotmetiment de què era objecte Catalunya i contraposava l'actitud dels estrangers sensibles a entendre la particularitat lingüística i cultural catalana, sobretot a l'hora d'aprendre la llengua, amb l'actitud refractària d'alguns ciutadans del país. No ens passa per l'alt la referència de l'autor a la «trista història interior» de Catalunya durant els «darrers anys», és a dir, durant la primera part de la dictadura de Franco, per a justificar que la llengua catalana s'havia vist interferida —«idioma corrupte» en paraules d'Ibàñez— per la pressió de la que aleshores era, per imposició, l'única llengua oficial a Catalunya, el castellà.

4.2. RELACIÓ AMB L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

L'Institut d'Estudis Catalans va ser sempre el referent normatiu dels treballs lingüístics de Josep Ibàñez. Hem de pensar que les autoritats franquistes van intentar substituir aquesta institució pel nou Instituto Español de Estudios Mediterráneos (Benet, 1973: 360). Malgrat això, l'IEC va continuar actuant, durant els primers anys de franquisme, en una clandestinitat estricta,¹⁰ per bé que posteriorment la seva acció va ser més o menys tolerada, tot i que no estava emparada en cap autorització governamental explícita.

Durant el període en què va preparar la secció «Aclariments lingüístics», Ibàñez es va adreçar a la Secció Filològica de l'IEC per a plantejar-li dubtes seus o dels lectors. De fet, Josep Ibàñez exposava aquest fet en una carta adreçada a Francesc de Borja Moll i datada el 8 d'abril de 1967, en la qual afirmava:

Vaig demanar autorització al senyor Aramon per a consultar a l'Institut les qüestions per a mi dubtoses, la qual em fou atorgada verbalment.

Tres d'aquestes consultes (les correspondències en català de *cosechadora*, d'*accessorios de grifería* i de *baño-aseo*) es concreten en la carta de 30 de desembre de 1966 que l'autor dels «Aclariments lingüístics» va adreçar a Ramon Aramon, membre de la Secció Filològica des de l'1 de maig de 1942 i secretari general de l'IEC entre 1942 i 1989:¹¹

35-1966

30.12.66

Senyor Aramon,

D'acord amb la nostra conversa de fa una quantes dies, em permeto d'enviar-vos tres consultes per si m'hi podeu donar un cop de mà.

No cal que us recordi que allò que necessito no són respostes definitives sinó suggeriments (si els termes definitius existeixen, millor, no cal dir-ho). Jo no mencionaré, ni públicament ni privada, la procedència del terme. L'única cosa que no puc fer és eludir la resposta.

Espero que us resultarà pràctic el sistema de fitxes i sobres ja impresos. Me les podeu anar retornant així que estiguin resoltes.

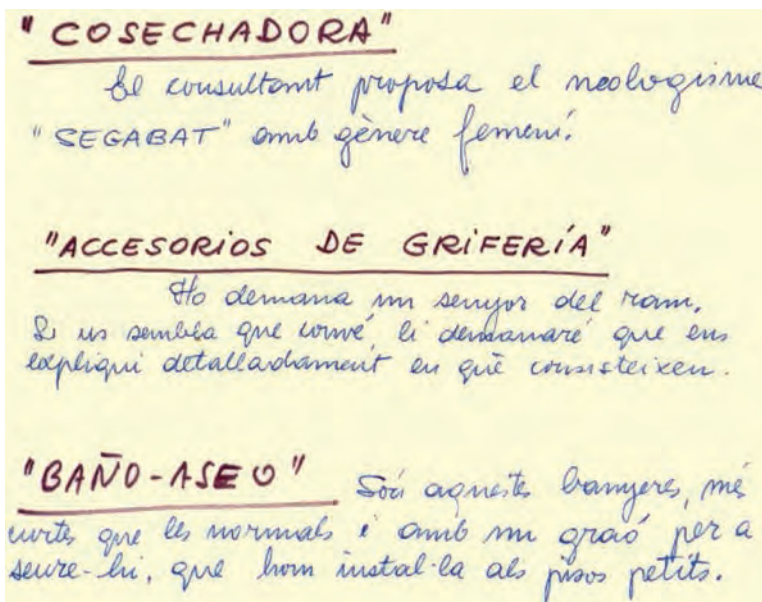
Moltíssimes gràcies per endavant i salutacions ben afectuoses.

J. Ibàñez
J. Ibàñez

10. Ja en plena Guerra civil espanyola es van sentir veus favorables a la proscripció de l'IEC, com ara la del mateix Luís de Galinsoga (Benet, 1973: 360-366).

11. Des del 1989 fins a l'any 2000, Ramon Aramon va ser secretari general honorari de l'Institut d'Estudis Catalans (www.iec.cat [novembre del 2011]).

L'annex d'aquesta carta contenia tres fitxes, una per a cada consulta. Cadascuna incloïa, en primer lloc, la paraula o l'expressió objecte de la consulta i, en segon lloc, a sota, hi havia una breu explicació aclaridora. Les reproduïm a continuació:



D'aquest text epistolar, se'n desprèn que hi havia una relació continuada entre Ibàñez i Aramon. Aquests contactes eren lògics si tenim present que l'any 1966 Òmnium Cultural havia cedit a l'Institut d'Estudis Catalans uns espais del primer pis del Palau Dalmaes, al carrer Montcada de Barcelona, que van constituir la seu provisional de l'acadèmia catalana fins a l'arribada de la democràcia. Com hem dit abans, Josep Ibàñez s'havia incorporat, com a col·laborador de Joan Triadú, a la direcció de la Junta Assessoradora per als Estudis de Català (JAEC) i també de la Delegació d'Ensenyament del Català (DEC). A més, Ramon Aramon, en qualitat de membre de l'IEC, formava part de la JAEC, un òrgan integrat a Òmnium Cultural que tenia com a objectiu, d'una banda, convocar exàmens d'acreditació per a poder ensenyar català i, de l'altra, organitzar cursos de llengua catalana per correspondència i presencials.

Atès que, a l'esmentada carta, Ibàñez no demanava la posició definitiva sobre una forma lingüística o altra, sinó només suggeriments sobre qüestions pendents de dictamen normatiu, l'autor dels «Aclariments lingüístics» s'hi comprometia a no mencionar, «ni públicament ni privada, la procedència [de la informació]», per a no donar a conèixer el seu informador en relació amb aspectes lingüístics encara no fixats normativament.

Que Josep Ibàñez va fer la consulta i que esperava un dictamen de l'IEC ho demostra el fet que en l'apartat de respostes del número 43 es va referir a la tercera consulta (*baño-aseo*) i va anunciar al lector la seva intenció de pronunciar-s'hi més endavant. Vegem-ho:

RESPOSTES:

Senyor Ll. Sans, Sant Feliu de Llobregat: Sembla recomanable d'emprar els mots *maduixó* o *maduixot* quan es tracta de *maduixes* grosses (castellà: *fresones*), sempre que interressi de posar en evidència el fet que són grosses. Gràcies per les vostres notícies sobre «*ensericus*» que són les primeres que en tenim. Això hauria de donar, en tot cas, «*Senserrich*» i no «*Senserica*» ja que no ens podem «carregar» la fonètica actual del mot. Quant a la contesta que donen els nívius al sacerdot, a nosaltres no ens desagrada el sí lacònic. Però aquesta és una qüestió absolutament opinable; estem, però, d'acord que el «*Si, ho vull*» no és res més que un calc innecessari del castellà. La inicial dels noms *Llorenç* i *Lluís*, etc., és *L*, però res no ens obliga a escriure exclusivament la inicial; a nosaltres, com veieu, ens plau la combinació *Ll*. Pel que fa a «*baño-aseo*», mirarem de poder-nos pronunciar més endavant.

J. IBÀÑEZ I SENSARRICH

La resposta no va arribar a publicar-se, però, durant la primera etapa dels «Aclariments lingüístics». En l'esmentada carta a Francesc de B. Moll, Josep Ibàñez es referia a «tres o quatre» consultes adreçades a l'IEC i afirmava que com a resposta «havia obtingut el silenci més absolut». Va ser en una carta posterior, del 4 de maig de 1967, que Moll reconeixia que el retard en les respostes es devia al fet que l'Institut actuava en condicions «anormals». Amb aquest adjectiu, es referia, de ben segur, a la precarietat amb què els membres d'aquest organisme codificador treballaven com a conseqüència de la repressió imposada per la dictadura de Franco. Vegem el fragment de la carta que s'hi refereix:

Comprens les dificultats que trobeu per a obtenir respostes ràpides a i vostres consultes. EEEEE Tothom està molt ocupat, i la Secció Filològica de l'Institut funciona en unes condicions molt anormals: som pocs i carregats de feines, i quan ens reunim no donem l'abast a les coses més urgents. No cal dir que, si creieu que us puc ésser útil en algun cas a consultar, podeu demanar la meua modesta opinió i us la donaré amb molt de gust, i si no us puc resoldre el dubte, us ho confessaré tot seguit o faré una reconsulta als meus companys posant-hi tot l'interès perquè la contestin tan prest com sigui possible. El que interessa és que la vostra secció d'Aclariments Lingüístics rutlli, perquè hi feu una tasca ben útil.

Josep Ibàñez recorria a la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans i a les obres que conformen el corpus normatiu de la llengua catalana com a arguments d'autoritat en les respostes a les consultes dels seus lectors. A continuació, reproduïm un dels textos en què es feia evident aquest recurs:

RESPOSTES:

Senyor Joan Pi, Barcelona: Els mots *viudo* i *viuda* han estat incorporats a la darrera edició del Diccionari Fabra per decisió de la Secció Filològica de l'Institut. Hi coexisteixen amb els tradicionals *vidu*, *vidua*. Les «*candilejas*» són, en català, la bateria, que el Diccionari Fabra defineix així: «*Sèrie de llums col·locats a la vora anterior del pla de l'escenari*». El substantiu *vessant* rep el gènere femení a moltes de les nostres comarques, i el masculí a d'altres; el Diccionari normatiu admet aquesta dualitat de gèneres.

En aquest text, podem veure un doble esment de l'IEC. En primer lloc, a propòsit de la parella *viudo-viuda*, Josep Ibàñez feia referència a un acord de la Secció Filològica per

a l'admissió d'aquestes dues paraules. I, parlant del mot castellà *candilejas*, es referia al *Diccionari general de la llengua catalana*, única obra lexicogràfica considerada normativa en aquell moment, tot i estar signada a títol personal per Pompeu Fabra. Ibàñez parlava d'aquesta obra encarregada per l'IEC amb les designacions abreujades *Diccionari Fabra* i *Diccionari normatiu*. Aquesta darrera deixava constància del rang que s'atorgava a aquesta obra en aquella època. El reconeixement d'aquesta condició el reiterava en l'article «Diccionaris a l'abast» (46), en el qual dedicava unes explicacions exhaustives sobre la funció d'aquesta obra lexicogràfica. També hi va fer referència en la resposta a un lector:

És una llàstima que amb tants de diccionaris com consulteu, desconegeu el Diccionari General de la Llengua Catalana de Pompeu Fabra. Fou redactat i publicat l'any 1932 per encàrrec de l'Institut d'Estudis Catalans, que el considera, per ara i tant, com el seu diccionari oficial. Les decisions de l'IEC tenien aleshores la màxima oficialitat que es poden tenir en aquesta matèria. El Fabra és normatiu i, com a tal, no enclou tots els dialectalismes...

El *Diccionari general de la llengua catalana* (1932), de Pompeu Fabra, va ser revisat i ampliat pel filòleg Josep Miracle, en el marc d'una decisió de la Secció Filològica «d'orientar una part dels seus treballs en el sentit d'indicar allò que caldria incloure en el *Diccionari general de la llengua catalana* i allò que caldria modificar» (pàg. XXI). Tal com consta a l'«Advertiment», signat per Miracle, aquesta modificació incloïa:

- a) mots i accepcions aprovats per la Secció Filològica de l'IEC entre el juliol de 1962 i el setembre de 1965;
- b) paraules que Fabra havia incorporat a la quarta edició (1937) del seu *Diccionari ortogràfic* (1917) i que no havia arribat a incloure al *DGLC* (1932);
- c) mots que, tot i no aparèixer definits, sí que es feien servir en la redacció d'algunes definicions;
- d) termes proposats per la Societat Catalana de Ciències Físiques i Matemàtiques l'any 1963, i
- e) mots i accepcions proposats pel mateix Josep Miracle.

Miracle hi va afegir unes 500 entrades noves. Perquè el lector pogués identificar aquests canvis en relació amb la versió publicada per Fabra l'any 1932, les modificacions anaven precedides d'una marca: una estrella per a les aprovades per la Secció Filològica i un asterisc per a les que Josep Miracle va incloure a títol personal. Ibàñez va aplicar aquesta distinció en els «Aclariments lingüístics», particularment en algunes respostes a consultes dels lectors. Un exemple del primer grup (modificació aprovada per la Secció Filològica) és la parella *viudo-viuda*, que es tracta en aquesta resposta, ja reproduïda abans:

RESPOSTES:

Senyor Joan Pi, Barcelona: Els mots *viudo* i *viuda* han estat incorporats a la darrera edició del Diccionari Fabra per decisió de la Secció Filològica de l'Institut. Hi coexisteixen amb els tradicionals *vidu*, *vidua*. Les «candilejas» són, en català, la bateria, que el Diccionari Fabra defineix així: «Sèrie de llums col·locats a la vora anterior del pla de l'escenari». El substantiu *vessant* rep el gènere femení a moltes de les nostres comarques, i el masculí a d'altres; el Diccionari normatiu admet aquesta dualitat de gèneres.

Un exemple del segon grup és el verb *aparcar*. A continuació, reproduïm el text que en parla:

Senyoreta Judit Font, Sabadell: El terme *aparcar* ha estat incorporat a la darrera edició del Diccionari General de la Llengua Catalana (Fabra) per iniciativa del seu revisador, el senyor Josep Miracle. Si no anem errats, això significa aproximadament que el senyor Miracle, membre de la Societat d'Estudis Històrics, filial de l'Institut, proposa aquest terme i que la Secció Filològica de l'Institut d'E. C., responsable del Diccionari, no hi té res a dir en contra, sense que es pugui interpretar, però, que l'adopta definitivament.

J. IBÀÑEZ I SENSARRICH

Com es pot veure en aquesta resposta, Josep Ibàñez explicitava la vinculació de Josep Miracle a l'IEC pel fet de ser membre d'una de les seves societats filials, la d'Estudis d'Històrics.¹² Així mateix, l'autor dels «Aclariments lingüístics» deixava clar que, tot i la seva aparició al DGLC, el lector havia d'interpretar que el mot *aparcar* encara no s'havia incorporat al diccionari normatiu.

Un segon cas de modificació feta per Miracle és el cas de *recollectora*. L'aparició d'aquest mot als «Aclariments lingüístics» es devia a la consulta d'un lector sobre l'alternativa catalana del mot castellà *cosechadora*. Recordem que Ibàñez havia consultat aquesta qüestió a Ramon Aramon, juntament amb dos mots més. Val a dir que el substantiu *recollectora* va generar una polèmica dilatada a les pàgines de *Tele/estel*. Hi va participar el mateix Ibàñez amb una carta al director, titulada «Recollectora. Punt final» (13 de desembre de 1968), quan ja no era el responsable de la secció estudiada. Hi defensava el terme català *recollectora*, si bé precisava que no es tractava d'una paraula nascuda en el si del sector agrari, sinó que era un neologisme que es pretenia difondre a partir de la seva inclusió al diccionari normatiu. *Recollectora* era un dels mots que Miracle, a títol personal, havia introduït en l'edició del 1966. Ell mateix va agrair per escrit (de 15 de desembre de 1968) a Ibàñez la defensa del mot *recollectora* en el marc d'un debat que, a parer del primer, «ha posat en seriós destret l'autoritat del Diccionari General de la Llengua Catalana».

En aquella mateixa carta, Ibàñez demanava als directius del periòdic que possessin fi a l'esmentada polèmica, en què també va intervenir Albert Jané el 15 d'octubre de 1968, que aleshores ja era el responsable de la segona etapa dels «Aclariments lingüístics». A la

12. Aquesta informació consta a la pàgina de crèdits de la quarta edició (1966) del *Diccionari general de la llengua catalana*, de Pompeu Fabra, publicada a Barcelona per Antoni López Llausàs, editor.

mateixa carta, Ibàñez demanava també als directius d'aquest rotatiu que no publicuessin cap text que proposés designacions alternatives a formes ja incloses al *Diccionari general de la llengua catalana*. Amb aquestes afirmacions, Ibàñez donava per acceptades normativament les inclusions signades per Josep Miracle.

A més d'Aramon, per la correspondència conservada tenim constància que Josep Ibàñez es va adreçar també a Francesc de Borja Moll, que era membre de la Secció Filològica de l'IEC des del 17 de març de 1961. Ibàñez i Moll van mantenir correspondència a propòsit d'una resposta d'Ibàñez a un lector sobre la confusió de la *o* oberta i de la *o* tancada en la que anomena «regió gironina». I sabem també que el mateix Moll havia recomanat a l'autor dels «Aclariments lingüístics» d'adreçar-se a Joan Coromines i a Antoni M. Badia i Margarit per a les seves consultes, possibilitat que Ibàñez havia descartat:

Per altra banda, les consultes al Dr. Coromines resulten impracticables ja que aquest senyor resideix normalment a Amèrica. Puc acudir al Dr. Badia Margarit però no sempre és fàcil d'establir aquest contacte, sobretot tenint en compte que les respostes als consultants s'han de fer dintre d'un període raonablement curt.

4.3. RECEPCIÓ DE LA COLUMNA

La columna «Aclariments lingüístics» va rebre un bon nombre de consultes i comentaris lingüístics, cosa que demostra la bona acollida que va tenir. N'hi havia, segons Ibàñez, «de crítica, d'elogi i algunes amb suggeriments i proposicions de reforma d'algun aspecte de l'idioma». Davant la impossibilitat material de respondre-les totes, Josep Ibàñez prioritzava les consultes davant de les opinions o «discussions confusionàries sobre qüestions ortogràfiques, morfològiques, etimològiques o dialectals que generalment ja fa anys que han estat raonades, resoltes i acceptades per tots els escriptors...» («Un aclariment general», 29).

Una novetat de la columna «Aclariments lingüístics» respecte de seccions anteriors va ser que inclogué, a partir del número 8, un apartat reservat a respondre aquelles consultes. Hi podia haver entre una i sis respostes per setmana, per bé que en algun número no n'hi va haver cap. Aquesta part de la columna tenia l'objectiu d'aclarir dubtes i també es feia ressò de suggeriments i d'esmenes dels lectors. L'apartat de respostes tenia una extensió variable, segons el nombre, el tema i l'extensió de les que es publicaven a cada número.

En algunes ocasions, per bé que poques, era una consulta la que motivava tot l'article d'Ibàñez. És el cas de l'esmentat número 8, de 9 de setembre de 1966, dedicat a l'equivalència catalana del castellà *desde luego*. Segueix el mateix procediment al número 16, de 4 de novembre de 1966, en què Josep Ibàñez dedica l'article a respondre diferents consultes que li formula el poeta i historiador Antoni Massanell i Escllassans sobre paraules i expressions relacionades amb la redacció de les esqueles:

... i família tota

Tal com suposa el senyor Antoni Massanell, de Vilafranca del Penedès, l'ús del mot «demés» no és adequat en la frase i «demés família», tan corrent en les esqueles mortuòries. Considerem bona fórmula, potser la més adient, la que ens proposa: «i família tota».

En les seixanta-dues intervencions que va publicar en poc més d'un any, Josep Ibàñez va respondre unes 142 consultes dels lectors, tenint present que la majoria dels textos de l'autor dels «Aclariments lingüístics» feien referència a més d'una qüestió. Excepcionalment, hi podia haver algun article, com el dedicat al domini lingüístic català o el que recull novetats bibliogràfiques, que no anava acompanyat de respostes.

D'altra banda, per la documentació conservada sabem que la columna «Aclariments lingüístics» també va tenir una certa recepció entre personalitats destacades del país en l'àmbit cultural. Van valorar positivament la publicació d'aquesta secció intel·lectuals com l'escriptor Octavi Saltor, que, en una carta que va adreçar a Ibàñez el 4 de novembre de 1966, deia:

Els vostres lectors ens fem molt càrrec del mèrit que té la vostra tasca; no sols en l'aspecte educador sinó, més encara, encara que menys vistent, en aquesta agobiadora [sic] resposta a tantes sol·licituds anecdòtiques, sovint impertinents i tot. Però elles demostren activament la necessitat, la utilitat i l'eficiència d'aquesta vostra secció del nostre setmanari.

Una segona valoració va ser la d'Oriol Martorell. En una carta del 9 de febrer de 1967, aquest músic català destacava tant la tria dels temes de la secció com el llenguatge que Ibàñez feia servir per a divulgar-los:

De veritat, crec que els vostres «Aclariments lingüístics» és una de les seccions més reeixides i de major vàlua del nostre setmanari; així mateix ho he dit, més d'una vegada, a n'en Sempronio. I és tan reeixida, no sols pel que dieu —que sempre és molt interessant—, sinó per com ho dieu...

En tercer lloc, el catedràtic de Paleontologia de la Universitat d'Oviedo Jaime Truyols, en una carta del 21 d'abril de 1967, agràia la tasca d'Ibàñez alhora que considerava que tenia «una notable influència per tot el país». És destacable també que el filòleg Francesc de B. Moll considerés que la secció «Aclariments lingüístics» fos «doctrinalment ben duita i d'un to molt adequat a la tasca divulgadora...», en una carta adreçada al mateix Ibàñez i ja esmentada del 4 de maig de 1967. De fet, com hem dit abans, el mateix Moll valorava positivament l'obra de divulgació que Ibàñez feia a *Tele/estel*.

Durant el primer any de publicació de *Tele/estel*, la secció «El lector opina...» va aplegar algunes cartes al director, per bé que poques, que opinaven, directament o indirecta, sobre els «Aclariments lingüístics». La raó dels pocs textos publicats pot ser atribuïble, en general, a l'escàs domini, per part de l'audiència, de les qüestions lingüístiques tractades. Tot i així, les poques cartes publicades abastaven diferents nivells del llenguatge. La majoria estaven relacionades amb la interferència lingüística del castellà sobre el català. En són exemples qüestions ortogràfiques o fonètiques com la que afecta el doblat *tèxtil-textil* («Els barbarismes del llenguatge», 24) i la grafia dels cognoms catalans acabats en *-as* («Els plurals en *-es*», 23). Són sobretot les qüestions lèxiques, però, les que cridaven l'atenció dels lectors. N'és un cas la carta titulada «Els barbarismes del llenguatge», signada amb el pseudònim «Un de Sabadell» i publicada també el 23 de desembre de 1966, en què el seu autor denuncia l'ús indiscriminat de castellanismes lèxics com ara *fresa* per *maduixa*, *tortilla* per *truita* i *pechuga* per *pit*.

Hi havia també alguna carta de contingut més especialitzat, com la que va formular-li el filòleg Josep Moran Ocerinjauregui, en la qual, basant-se en l'obra *Estudis de toponímia catalana* (1965)¹³ de Joan Coromines, precisa a Ibàñez que el topònim *Tossa* no és d'origen llatí, sinó preromà. Ibàñez va fer constar aquesta matisació, com una resposta, al número 57 de *Tele/estel*, de 18 d'agost de 1967, dels «Aclariments lingüístics».

En general, els articles publicats a la secció «Aclariments lingüístics» van tenir molt bona recepció i no els van faltar les lloances, com ara la que consta a la carta que destacava el caràcter instructiu i l'amenitat de la columna, tal com reproduïm a continuació:

Sóc lector habitual d'aquest setmanari i una de les seccions que més m'agraden és la dels «Aclariments lingüístics», pel seu contingut formatiu i simpàtic.

5. CONCLUSIONS

Durant l'etapa signada per Josep Ibàñez i Senserrich (1966-1967), la secció «Aclariments lingüístics» de *Tele/estel*

1. es va afegir a la tradició de divulgar la normativa de la llengua catalana als mitjans de comunicació, sobretot escrits;
2. va divulgar un model de llengua estrictament normatiu i amb poques referències a les varietats geolectals;
3. va introduir, al costat dels aspectes gramaticals, temes com ara el domini lingüístic català i algun episodi d'història de la llengua catalana;
4. va denunciar la repressió lingüística i va reivindicar, amb fermesa, l'ús públic del català per a l'ensenyament i per als mitjans de comunicació, i
5. va presentar la novetat d'implicar-hi els lectors per mitjà de les respostes que els adreçava i amb els articles que aquests motivaven.

Amb aquesta columna, el seu autor, Josep Ibàñez i Senserrich, es va donar a conèixer com a divulgador de la llengua catalana a la premsa. Aquesta faceta s'afegeix a les activi-

13. El testimoni de Josep Moran Ocerinjauregui ens ha permès de saber que ell mateix va puntuar algunes afirmacions que Josep Ibàñez va fer a l'article «L'hivern a la Tosa; l'estiu a Tossa» (*Tele/estel*, 42), d'acord amb dos treballs: d'una banda, «La survivance du basque jusqu'au bas moyen âge. Phénomènes de bilinguisme dans les Pyrénées centrales» (*Estudis de toponímia catalana*, vol. I, pàg. 97), en el qual afirma que «[n]ous trouvons des noms expliquables par le basque, en Catalogne, jusque sur la côte méditerranéenne. [...] j'ai indiqué une étymologie basque pour *Cotlliure* (Collioure) en Roussillon, pour *Tossa* dans la Costa Brava...». De l'altra, l'article «*Gallorsa* i *Galleuda*» (*Estudis de toponímia catalana*, vol. II, pàg. 202 i nota 11), en el qual afirma que «[I]a toponímia prova irrefutablement que parlars de tipus basc existiren, ja no solament a Aran, Ribagorça i Pallars, on formiguegen els noms de lloc d'aquest origen, sinó fins a Cerdanya i àdhuc més a l'est. [...] A la costa mediterrània —diu Coromines— només sé un cas, per ara, però és segur: *Tossa* < *Torsa* (I) turissa...».

tats, com a activista cultural, que va desenvolupar durant la seva trajectòria. Els «Aclariments lingüístics» van ser una activitat no solament de resistència lingüística i cultural, sinó també clarament didàctica que tenia l'objectiu d'ensenyar el català a aquells que no el van poder aprendre a l'escola.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- BALCELLS, Albert / IZQUIERDO, Santiago / PUJOL, Enric (2007): *Història de l'Institut d'Estudis Catalans. Del 1942 als temps recents*. Barcelona: Editorial Afers. 2 vol.
- BENET, Josep (1995): *L'intent franquista de genocidi cultural contra Catalunya*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat (Biblioteca Abat Oliba, 150).
- CASALS, Daniel (2008): «La difusió de la codificació fabriana als mitjans de comunicació durant el tardofranquisme. Publicació del curs *Lecciones de catalán para todos* (1969-1975) al diari *El Correo Catalán*», MONTSERRAT, Anna / CUBELLS, Olga (eds.), *Entorn i vigència de l'obra de Fabra. Actes del II Col·loqui Internacional «La lingüística de Pompeu Fabra»*. Valls: Cossetània Edicions, p. 27-37.
- CASALS, Daniel / FAURA, Neus (2012): «Aclariments lingüístics, una secció de *Tele/estel* (1966-1970) de dedicada a la divulgació de la normativa fabriana», PRADILLA, Miquel Àngel (eds.), *Actes del III Col·loqui Internacional «La lingüística de Pompeu Fabra»*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans (Biblioteca Filològica, 73), p. 45-54.
- COROMINES, JOAN (1965): *Estudis de toponímia catalana*. Barcelona: Barcino. 2 vol.
- DALMAU, Delfí (1936): *Poliglòtisme passiu*. Barcelona: Publicacions de la Revista.
- , (1962): *Aclariments lingüístics*. Barcelona: Rafael Dalmau Editor.
- FABRA, Pompeu (1932): *Diccionari general de la llengua catalana*. Barcelona: Edhasa.
- , (1956): *Gramàtica catalana*. Barcelona: Teide.
- , (1983): *Converses filològiques*. Barcelona: Edhasa. Edició a cura de Joaquim Rafel.
- FABRE, Jaume / HUERTAS CLAVERIA, Josep Maria (1997): «Els mitjans de comunicació», *Història de la cultura catalana: resistència cultural i redreçament*. vol. 10. Barcelona: Edicions 62, p. 83-98.
- FAULÍ, Josep (1980): *Tele/estel (1966-1970): un restabliment frustrat de la premsa en català*. Tesis de llicenciatura. Universitat Autònoma de Barcelona.
- FAULÍ, Josep (2005): *Els primers 40 anys d'Òmnium Cultural*. Barcelona: Proa.
- FAULÍ, Josep / RIERA, Ignasi / HUERTAS, Josep Maria / DALFÓ, Xavier / SIMÓ, Isabel-Clara / LANAÑO, Pau / VINYOLES, Carme (1987): *Tele/estel, Arreu, Orifloma, Canigó i Presència: cinc revistes catalanes entre la dictadura i la transició*. Barcelona: Diputació de Barcelona, Col·legi de Periodistes de Catalunya.
- FIGUERES, Josep Maria (1994): *Breu història de la premsa a Catalunya*. Barcelona: Barcanova (Biblioteca Cultural, 35).
- GUILLAMET, Jaume (1994): *Història de la premsa, la ràdio i la televisió a Catalunya 1641-1994*. Barcelona: Edicions La Campana.

- JANÉ, Albert (1973): *Aclariments Lingüístics*. Barcelona: Barcino (Col·lecció Popular Barcino, 225, 226 i 227). 3 vol.
- , (2004): «Josep Ibàñez i Senserrich (1929-2004). Amb motiu de la mort de Josep Ibàñez, professor de català i gramàtic», *Avui*, 27.XII.2004. Barcelona, p. 16.
- , (2005): «Josep Ibàñez i Senserrich (1929-2004)», *Llengua nacional*, 50, p. 38-39.
- JANÉ, Albert / DALMAU, M. Eugènia / IBÀÑEZ, Josep / GUAL, Enric (1961): *Signe. Normes pràctiques de gramàtica catalana*. Barcelona: Edigraf.
- MOLINERO, Carme / YSÀS, Pere (1998): «Del canvi econòmic al canvi polític», *Història. Política, Societat i Cultura dels Països Catalans*. Vol. 11. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- SOLÀ, Joan (1977): *Del català incorrecte al català correcte: història dels criteris de correcció lingüística*. Barcelona: Edicions 62 (Llibres a l'abast, 134).

RESUM

L'objectiu d'aquest article és, en primer lloc, estudiar les seixanta-dues contribucions de Josep Ibàñez i Senserrich durant la primera etapa (1966-1967) de la secció «Aclariments lingüístics», publicada al setmanari escrit en català *Tele/estel* (1966-1970). La finalitat d'aquesta columna era difondre la normativa lingüística fixada per l'Institut d'Estudis Catalans i reivindicar l'ús públic de la llengua catalana. La reconstrucció d'aquest episodi ha permès incorporar-lo a la tradició de la premsa de Catalunya de divulgar la normativa lingüística des de les seves pàgines. El segon objectiu d'aquest treball és la reconstrucció biogràfica de Josep Ibàñez (1929-2004), un activista cultural i lingüístic que va desenvolupar la seva acció durant el tardofranquisme, sobretot en el camp de l'ensenyament de la llengua. Això ho ha fet possible el fet d'haver pogut accedir a documentació inèdita, escrita i gràfica, procedent de fons privats i públics.

PARAULES CLAU: Josep Ibàñez i Senserrich, llengua catalana normativa, història de la llengua catalana, català a la premsa, franquisme.

ABSTRACT

The contribution of Josep Ibàñez i Senserrich to the diffusion of Catalan and its defence in the press during the Franco régime: The first years (1966-1967) of the «Aclariments lingüístics» section in *Tele/Estel*

The primary purpose of this article is to study the sixty-two contributions made by Josep Ibàñez i Senserrich to the «Aclariments lingüístics» section of the Catalan weekly *Tele/*

Estel (1966-1970) in its first years of publication (1966-1967). The aim of this column was to publicize the linguistic norms established by the *Institut d'Estudis Catalans* and defend the public use of Catalan. Reconstruction of this episode has made it possible to incorporate it into the tradition of the press in Catalonia of disseminating linguistic normativity through its publications. This paper also addresses the biography of Josep Ibàñez (1929-2004), a cultural and linguistic activist who worked during the late Franco era, and points out his special concern with teaching the language. This has enabled us to access unpublished written and illustrated documents from both private and public sources.

KEY WORDS: Josep Ibàñez i Senserrich, normative Catalan, history of Catalan, Catalan in the press, Francoism.